

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 44 (5050) 15 лістапада 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Урокі
журфака
стар. 4*

*Кастрычнік
паэтычны
стар. 6*

*Дамовіцца
з лічбай?
стар. 11*

Незабыўная гісторыя

Фота БелТА.

Музей Гомельскага палацава-паркавага ансамбля адзначаў векавы юбілей. Яго называюць сапраўднай скарбніцай беларускага народа. Гэта адна з візітак рэгіёна, папулярны турыстычны брэнд, які ўваходзіць у пяцёрку найлепшых сховішчаў краіны.

Яго фонды беражліва захоўваюць памяць пакаленняў, а экспанаты адлюстроўваюць багатую гісторыю абласнога цэнтра. У гады Вялікай Айчыннай вайны тут быў штаб Цэнтральнага фронту. А пасля вызвалення горада ад будынка засталіся адны сцены: на аднаўленне пайшло амаль два дзесяцігоддзі. Сёння ў музея статус вышэйшай гісторыка-культурнай каштоўнасці сусветнага значэння, яго супрацоўнікі — лаўрэаты прэміі Прэзідэнта «За духоўнае адраджэнне» і пераможцы розных рэспубліканскіх конкурсаў.

Сёння ў фондах захоўваецца звыш 250 тысяч рарытэтных экспанатаў, многія — у адзіным экзэмпляры. Археалагічная калекцыя музея ўключае матэрыялы па гісторыі Гомеля і вобласці. Унікальнымі знаходкамі з'яўляюцца наканечнік стралы і віслая пячатка са знакамі княжацкай дынастыі Рурыкавічаў, скарб шыйных грыўняў, фрагмент панцырнай кальчугі з раскопак Гомельскага гарадзішча. Нумізматычная калекцыя дае ўяўленне аб развіцці грашовай сістэмы Маскоўскай дзяржавы, Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, Расійскай імперыі, Беларусі.

Працяг на стар. 5 ►

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

19044

АКЦЭНТЫ ТЫДНЯ

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыв Нацыянальнага мастацкага музея з 80-годдзем з дня заснавання ўстановы. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што музей, адпавядаючы высокім патрабаванням часу, годна выконвае місію па захаванні і выкарыстанні фонду ўнікальных калекцый мастацтва, з'яўляецца скарбніцай духоўнай культуры краіны. «За апошнія гады вамі рэалізаваны шэраг цікавых маштабных праектаў, накіраваных на ўзбагачэнне нацыі, папулярызаванне міжнародным узроўні гістарычных і сучасных каштоўнасцей беларусаў», — гаворыцца ў віншаванні.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Беларусі Ігара Алоўнікава з днём нараджэння. «Ваша творчая дзейнасць, якая прайшла выпрабаванне часам і працягвае служыць эталонам прафесійнага майстэрства, стала культурным здабыткам Беларусі. Вы ўносіце важкі ўклад у развіццё лепшых традыцый акадэмічнага мастацтва, садзейнічаеце папулярызаванню нашай музыкі не толькі ў краіне, але і за яе межамі», — гаворыцца ў віншаванні. Прэзідэнт адзначыў, што заслужыўшае слоў шчырай удзячнасці п'яністэра народнага артыста па выхаванні таленавітай моладзі.

Кіраўнік дзяржавы таксама павіншаваў народную артыстку СССР Аляксандру Пахмутаву з юбілеем. «Ваша творчасць, якая валодае прыцягальнай сілай, асаблівым лірызмам і выразнасцю, натхняе і выхоўвае слухачоў розных пакаленняў, вызначае праўдзівы сэнс традыцыйных каштоўнасцяў», — гаворыцца ў віншаванні. Прэзідэнт падкрэсліў, што створаныя ёю музычныя творы пра Беларусь сталі сапраўднымі шэдэўрамі і на працягу многіх гадоў карыстаюцца велізарнай папулярнасцю ў розных краінах свету.

Падзея. Прыз Прэзідэнта Беларусі «За захаванне і развіццё традыцый духоўнасці ў кінамастацтве» ўручыны польскаму кінарэжысёру, сцэнарысту і прадзюсару Кшыштафу Занусі. Узнагароду ўручыў намеснік прэм'ер — міністра Беларусі Ігар Петрышэнка. Цырымонія ўзнагароджвання адбылася ў кінатэатры «Масква». Кшыштаф Занусі — ганаровы госць фестывалю. Гэтымі днямі ў кінатэатры «Піянер» у Мінску адбыўся спецыяльны паказ яго прэм'ернай карціны «Эфір». XXVI Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» праходзіць з 1 па 8 лістапада пад слоганам «Да радасці». Сёлета ён паказаў больш чым 150 фільмаў з 50 краін. Упершыню на фестывалі былі прадстаўлены карціны з Судана і Сенегала. Заснавальнікамі форуму выступаюць Міністэрства культуры і Мінгарвыканкам. Арганізатар — цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн».

Кадры. Міністр культуры Юрый Бондар прадставіў калектыв Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі новага генеральнага дырэктара. Ім стаў Аляксандр Пятровіч, які раней працаваў на пасадзе дырэктара Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра. Паводле інфармацыі БелТА, з 1 лістапада папярэдні кіраўнік тэатра Уладзімір Грыдзюшка, які працаваў дырэктарам з 2009 года, пакінуў пасаду ў сувязі з заканчэннем працоўнага кантракта.

Нацыянальнае. Мастацкае афармленне Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі стала больш цікавым: у фае будынка з'явіўся кніжны зубр, паведамліў намеснік дырэктара НББ Аляксандр Суша. Скульптура «Зубр» адначасова і сімвал Беларусі, і зборны вобраз моцнай друкарскай традыцыі нашых продкаў. Матэрыялам для яе сталі дэталі старых друкарскіх станкоў і друкарскага шрыфту, што робіць яе помнікам кнігадрукавання і літаратуры ў прамым і пераносным сэнсах. Скульптура ў стылі хай-тэк створана дызайнерам Генадзем Котлінскім у аўтарскім праекце Уладзіміра Ліхадзедава. Альтэрнатыўна яна называецца «Алеф» па першай літары старажытных алфавітаў, якая паходзіць ад егіпецкага іерогліфа ў выглядзе галавы быка.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адзначыў 90-годдзе. Саюз пісьменнікаў Беларусі далучыўся да шматлікіх віншаванняў. Важкасі юбілейным урачыстасцям надало правядзенне I Міжнароднага навуковага кангрэса «Беларуская мова — галоўная гісторыка-культурная каштоўнасць нацыі і дзяржавы».

Юбілей — добрая нагода для таго, каб азірнуцца на пройдзены шлях — у нечым для айчыннага мовазнаўства цяжкасці і ў той жа час стваральны. Пра гэта сведчаць буйныя фундаментальныя работы, запатрабаваныя не толькі ў нашай краіне. Яны стварылі міжнародны аўтарытэт беларускай філагічнай навуцы. Гэта адзначыў, вітаючы ўдзельнікаў урачыстасці, старшыня Прэзідыума НАН Беларусі Уладзімір Гусакоў.

Дырэктар Інстытута мовазнаўства Ігар Капылоў падкрэсліў значнасць нацыянальнай мовы, якая з'яўляецца неад'емным атрыбутам незалежнасці краіны, найважнейшым сродкам камунікацыі, фактарам кансалідацыі і яднання нацыі, галоўным элементам беларускай культуры. На гэта і скіравана сённяшняя дзейнасць калектыву інстытута, адзначыў яго кіраўнік.

стасункі

«Васіль Цёркін» аб'ядноўвае

У Санкт-Пецярбургу прайшла адметная выстаўка. Падчас працы сумеснай калегіі міністэрстваў абароны Беларусі і Расіі наш зямляк, ураджэнец Бабруйска, галоўны рэдактар ваеннай газеты Заходняй ваеннай акругі «На страже Родины» (Санкт-Пецярбург) Сяргей Мартынкевіч прадставіў кіраўнікам ведамстваў, усім удзельнікам калегіі ўнікальныя матэрыялы, прысвечаныя паэме Аляксандра Твардоўскага «Васіль Цёркін».

Справа ў тым, што вытокі легендарнага мастацкага вобраза — на старонках газеты «На страже Родины», якую цяпер рэдагуе палкоўнік С. Мартынкевіч. Менавіта з гэтым выданнем звязаны і Васіль Цёркін, і Аляксандр Твардоўскі. У 1942—1945 гадах паэт служыў у «Красноармейской правде», газеце Заходняга, а пасля 3-га Беларускага фронту, удзельнічаў у вызваленні Мінска. На старонках франтавой газеты (а яе правапераемнікам з'яўляецца «Белорусская военная газета. Во славу Родины», якая цяпер выходзіць у Мінску) друкаваліся заключныя раздзелы паэмы пра самага славутага ў свеце байца.

Сярод матэрыялаў выстаўкі — рытэты, надзвычай цікавыя для спасціжэння гісторыі рускай літаратуры ў Беларусі, беларуска-расійскіх літаратурных сувязяў. Нагадаем, што Аляксандр Твардоўскі ўвогуле быў добрым сябрам нашых пісьменнікаў, беларускай літаратуры.

Мікола БЕРЛЕЖ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

18 лістапада — на пасяджэнне літаратурнай гасціўні «Лідар» з удзелам Грыны Тулупавай у Мінскі гарадскі адукацыйна-аздараўленчы цэнтр «Лідар» (15.00).

19 лістапада — на сустрэчу з Міколам Чарняўскім у гімназію № 23 (12.00).

19 лістапада — на імпрэзу «Мінскія паэтычныя чытанні» ў Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (14.00).

19 лістапада — на сустрэчу з Тацянай Курпрыянец у СШ № 126 (15.00).

20 лістапада — на свята дзіцячай кнігі з удзелам Міхася Пазнякова ў СШ № 196 (13.00).

21 лістапада — на імпрэзу «Радок, акорд і вецер лістапада» з удзелам Аляксандра Вашчанкі ў бібліятэку № 7 імя Я. Коласа (16.00).

Слова як каштоўнасць

З віншаваннямі ад калег выступае акадэмік-сакратар аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі Аляксандр Каваленя.

Да юбілейнай даты была прымеркавана грунтоўная выстаўка — яркае сведчанне лінгвістычнага плёну айчынных мовазнаўцаў. У экспазіцыі — энцыклапедыі, атласы, разнастайныя слоўнікі, даведнікі. Асаблівы гонар інстытута — выданне 37-томнага «Гістарычнага слоўніка беларускай мовы», першага і адзінага ў айчынай гуманітарнай навуцы даведніка, які з максімальнай паўнатай адлюстроўвае багацце слоўнікавага фон-

ду беларускай мовы XIV — XVIII стст., з'яўляецца надзейнай крыніцай пазнання мінулага Беларусі.

Сведчанне запатрабаванасці беларускай мовы — удзел ва ўрачыстасці прадстаўнікоў шматлікіх арганізацый і ўстановаў, Беларускай праваслаўнай царквы, Рымска-каталіцкага касцёла ў Беларусі, якія, віншуючы навукоўцаў з юбілеем, засяродзілі ўвагу на напрамках сумеснай дзейнасці. А калегі з Расіі, Украіны, Польшчы, якія бралі ўдзел у I Міжнародным навуковым кангрэсе, адзначалі значнасць беларускай мовы ў кантэксце славянскіх моў. Хаця, канечне, сучасны ўжытак роднага слова выклікае вялікую занепакоенасць.

У Саюза пісьменнікаў Беларусі асаблівае стаўленне да Інстытута мовазнаўства, з якім звязаны імёны Міхася Лынькова, Кандрата Крапівы, Петруся Глебкі, Івана Навуменкі. 15 жніўня 1956 года інстытуту было прысвоена імя народнага паэта Якуба Коласа.

У прывітальным слове ад імя Прэзідыума СПБ адзначана як нястомная работа лінгвістаў, спрычынёных да мовы. Пісьменнікі добра разумеюць, што найлепшыя творы атрымліваюцца тады, калі па-сапраўднаму адчуваеш мелодыку, шчырасць і ўзнёсласць слова.

Алена СТАЛЬМАХ

супрацоўніцтва

Да сусветных трэндаў

Дзе б беларусы ні прадстаўлялі айчынную кнігавыданне, заўсёды знаходзяць водгук. Так, на XIII Міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы ў Туркменістане, якая аб'яднала творцаў з 20 краін, беларусы перамаглі ў пяці намінацыях з сямі. Пра вынікі кніжнага свята расказалі ўдзельнікі беларускай дэлегацыі падчас прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Акрамя выступленняў і сустрэч у Ашхабадзе, прайшла канферэнцыя «Кніга — шлях супрацоўніцтва і прагрэсу». Падчас выстаўкі-кірмашы абмеркавалі надзённыя пытанні, у тым ліку тыя, што датычаць літаратурнага перакладу.

Беларуская дэлегацыя прэзентавала каля 80 айчынных выданняў.

— У век новых тэхналогій мы не можам не думаць пра тое, якой будзе кніга, якія тэматычныя кірункі стануць найбольш заўважаны чытачамі, што будзе з кнігавыданнем праз пяць, дзесці, пятнаццаць гадоў, — заўважыў начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Андрэевіч. — І ўвогуле, ці рухаемся мы, беларускія кнігавыдаўцы, да трэндаў сусветнага кнігавыдання? Падаецца, ідзём у правільным напрамку, у тым ліку дзякуючы фінансавай і арганізацыйнай падтрымцы дзяржавы.

Такое меркаванне пацвярджаецца і чарговымі вынікамі. Выданні, якія перамаглі, — «Музеі Беларусі», кнігі серыі «Беларусь. Трагедыя і праўда памяці» (дарэчы, серыю плануюць працягваць), казкі Пятра Васючанкі, кніга-фотаальбом, прысвечаная творчасці Вітольда

Бялыніцкага-Бірулі, а таксама «Перамога адна на ўсіх: Беларусь — Узбекістан». Апошняя выданне асабліва зацікавіла туркменаў, таму ідзе абмеркаванне аналагічнага праекта пра Туркменістан. Плануюць таксама сумеснае выданне, прысвечанае дзіцячай літаратуры.

Як заўважылі ўдзельнікі канферэнцыі, падача кнігі ў Туркменістане адрозніваецца ад прывычнай для нашага чытача. Туркменскае выданне павінна мець прыгожае аздабленне, выглядаць прэзентацыйна... Айчыныя ж у гэтым плане прытрымліваюцца залатой сярэдзіны: кнігі мусяць быць даступныя, але не губляць пры гэтым вонкавай прыгажосці.

Дарэчы, беларускі чытач мае магчымасць пазнаёміцца з туркменскай літаратурай дзякуючы ўзаемным культурным абменам: рэгулярна друкуюцца пераклады ў перыядычных выданнях, у тым ліку ў альманаху «Даліяглядзі» («Мастацкая літаратура»). Як мяркую дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксандр Бадак, пакуль сучасная беларуская літаратура не вядомая туркменскаму чытачу, але канкрэтныя зрукі можна назіраць ужо сёння. Датчыцца гэта перыядычных выданняў, дзе друкуюцца айчыныя аўтары, у прыватнасці часопіса «Сусветная літаратура» і газеты «Літаратура і мастацтва».

Туркменскія літаратары запрошаны да ўдзелу ў Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, якая ў наступным годзе пройдзе з 5 па 9 лютага. Таму можна спадзявацца, што запланаваныя выданні пабачаць свет.

Яўгенія ШЫЦЬКА

прыроды» ў бібліятэку № 18 імя П. Броўкі г. Віцебска (14.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 лістапада — на заняткі школы малельскага рэпарціра з удзелам Ліны Багданавай у СШ № 12 г. Гродна (11.00).

19 лістапада — на сустрэчу «Любові ноты» з Людмілай Кебіч у Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт (14.45).

22 лістапада — на метадычнае аб'яднанне бібліятэкараў школ горада з удзелам Людмілы Кебіч, Іанны Скаржынскай-Савіцкай, Вікторыі Смолкі ў СШ № 36 з польскай мовай навучання г. Гродна (10.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 лістапада — на сустрэчу з Жаннай Міус у Магілёўскую бібліятэку № 4 імя М. Ю. Лермантава (15.00).

22 лістапада — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (вул. Фрунзэ, 5, каб. 309) (14.30).

22 лістапада — на сустрэчу з Мікалаем Кузняцовым на юрыдычны факультэт БДУ (пр. Ракасоўскага, 65, ауд. 32) (14.30).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 лістапада — на прэзентацыю кнігі «Трылогія прыгод тысячагоддзя» Анатоля Брытуна, прысвечаную 80-годдзю Брэсцкай мятні і Брэсцкай вобласці, з удзелам аўтара ў абласную бібліятэку імя М. Горкага (15.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 лістапада — на сустрэчу з Сяргеем Трафімавым «Свет ведаў адкрывае кніга» ў бібліятэку № 15 імя Я. Маўра г. Віцебска (11.00).

21 лістапада — на сустрэчу з Сяргеем Трафімавым «Рознакаляровыя фарбы

праекты

На Гродзеншчыне, у «сталіцы» Карэліцкага раёна, прайшла навукова-практычная канферэнцыя «XIII Карэліцкія краязнаўчыя чытанні. Мінугае і сучаснасць Карэліцкага краю».

Уражлівым падаецца склад дакладаў і выступленняў, агучаных у межах навукова-творчага праекта: «3 гісторыі археалагічнага даследавання Карэліцкага краю» (Вадзім Лакіза, Кірыл Мядзведзеў); «Павел Баляслаў Падчашынскі (1822—1876)» (Вольга Папко); «Петрапаўлаўская царква ў Карэлічах: з гісторыі будаўніцтва» (Сяргей Сергачоў); «Краязнаўчы праект «Замак у аб'ектыве» (Лілія Арцюх); «Геалагічныя разрэзы як прыродная спадчына Карэліцкага краю» (Ядвіга Елавічова); «Карэлічы XVII ст. па дакументах Галоўнага архіва старажытных актаў» (Аляксандр Доўнар); «Тры віды кафлі з фондаў замкавага комплексу «Мір»

Спадчына Карэлічэй. Гістарычная

і Карэліцкага раённага краязнаўчага музея «Зямля і людзі» (Пётр Русаў); «Інвентар Мірскага графства 1671 г.» (Ягор Сурскі); «Антрапанімія і генеалогія ўніяцкага насельніцтва Карэліччыны ў 1763 г.» (Вадзім Урублеўскі). І гэта яшчэ не ўсе агучаныя тэмы!

Сабраліся навукоўцы і краязнаўцы з Мінска, Міра, Навагрудка, Брэста, Нясвіжа і, зразумела, Карэліч. Цікава, што ў межах выступленняў гучалі самыя розныя ініцыятывы і прапановы. Калі далучыць удзельнікаў з Расіі, Украіны, Польшчы, Літвы, навуковы і творчы праект можа атрымаць і міжнароднае прызнанне.

Канферэнцыя прайшла ў межах выканання Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2016—2020 гг. «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» падпраграмы № 1 «Гісторыя і культура». Дарэчы, па выніках папярэдніх канферэнцый у 2012 годзе выдавецтва «Беларуская навука» выдала зборнік «Карэліччына: людзі, час, падзеі». Заснавальнікі Карэліцкіх краязнаўчых чытанняў — Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Карэліцкі райвыканкам.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

«Зорны шлях»: новыя пераклады

Даяну Лазаравіч — маладую сербскую перакладчыцу — добра ведаюць як апантанага прапагандыста беларускай літаратуры. Пра гэта шмат пісалі і пішуць у беларускім друку. Яна — часты госць у Мінску.

Новы творчы праект спадарыні Даяны — публікацыі перакладаў беларускай паэзіі для часопіса «Зорны шлях». Вось і сёлета ў № 18 надрукаваны яе перастварэнні паэзіі Максіма Багдановіча і Максіма Танка. Падборцы М. Танка папярэднічае невялікі біяграфічны артыкул Кірыла Ладуцкі. Будзем спадзявацца, што ў найбліжэйшы час сербскі часопіс «Зорны шлях» надрукуе і творы іншых беларускіх паэтаў у перакладзе Даяны Лазаравіч. Яе шчырая ўвага да беларускай паэзіі ўражае і, несумненна, патрабуе вартай адзнакі ў самой Беларусі. З перакладчыцай працай Даяны Лазаравіч умацоўваецца мост дружбы як паміж беларускай і сербскай нацыянальнымі літаратурамі, так і паміж беларускай і сербскай культурамі, а праз гэта — паміж нашымі дзяржавамі.

У спадарыні Даяны ёсць сяброўская падтрымка ў асяроддзі беларускіх літаратараў. Вартыя кансультацыі маладой перакладчыцы выдае яе руплівыя памагаты ў засваенні беларускай літаратуры доктар філалагічных навук, прафесар Іван Чарота, які і сам шмат зрабіў дзеля развіцця беларуска-сербскіх літаратурных сувязей.

Сяргей ШЫЧКО

люстэрка тыдня

Робочая сустрэча беларускіх кінажарам Нацыянальнага кінажарнага савета Мальты Сімонай Касана адбылася на палках Мальтыйскага міжнароднага кінажарнага фестывалю, паведамляе Міністэрства інфармацыі. Падчас сустрэчы абмеркаваны пытанні ўзаемных перакладаў, стварэння сумесных выдавецкіх праектаў. Вялікую цікакасць у мальтыйскага боку выклікала запрашэнне на Мінскую міжнародную кінажарную выстаўку-кірмаш, а таксама міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». У якасці кандыдатуры ўдзельніка мерапрыемстваў Сімона Касана прапанавала пераможцу Нацыянальнай літаратурнай прэміі Мальты Лоран Велу.

Тры жывапісныя работы ўраджэнца Беларусі Фердынанда Рушчыца перададзены ў дар Нацыянальнаму мастацкаму музею Беларусі напярэдадні 150-годдзя з дня нараджэння майстра, паведамляе БелТА. Карціны былі выкуплены ва ўнука мастака, мастацтвазнаўца, экс-дырэктара Нацыянальнага музея Польшчы Фердынанда Рушчыца пры фінансавай падтрымцы ганаровага консула Беларусі ў Лазане Андрэя Нахэска. У Міністэрстве замежных спраў паведамілі, што Пасольства Беларусі ў Швейцарыі сумесна з ганаровымі консуламі ў Лазане і Цюрыху вядзе актыўную работу па вяртанні беларускіх культурных каштоўнасцей на радзіму. Толькі за апошнія два гады вернуты больш чым 10 работ знакамітых мастакоў — ураджэнцаў Беларусі, сярод якіх Пінхус Крэмень, Надзея Хадасевіч-Лежэ, Восіп Любіч, Мішэль Кікоін, Рыгор Глюкман.

Анталогія сучаснай казахскай паэзіі і прозы прэзентавана ў Мінску, паведамляе Пасольства Казахстана ў Беларусі. Кнігі перакладзены і выдадзены адначасова на шасці афіцыйных мовах ААН (рускай, англійскай, іспанскай, французскай, кітайскай і арабскай). Аб'ём кожнага тома склаў каля 500 старонак, якія знаёмяць з творамі 60 пісьменнікаў і паэтаў Казахстана. Пераклад і выданне выкананы ў межах праекта «Сучасная казахстанская культура ў глабальным свеце», які з'яўляецца адным з кірункаў праграмы, ініцыяванай першым прэзідэнтам Казахстана Нурсултанам Назарбаевым. Анталогіі былі прэзентаваныя ў канцы верасня — кастрычніку гэтага года ў Брытанскай бібліятэцы ў Лондане, у штаб-кватэры Інстытута Сервантэса ў Мадрыдзе, мэрыі Парыжа і Пасольстве Казахстана ў Расіі.

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры на гэтым тыдні запрашаў на канцэрт «Высоцкі. Белы вальс», прысвечаны 95-годдзю беларускага кіно і 50-годдзю фільма «Сыноўя ўходзяць у бой» (рэжысёр Віктар Тураў). Уладзімір Высоцкі з 1965 па 1980 гады плённа супрацоўнічаў з кінастудыяй «Беларусьфільм». Для беларускага кіно ім створана звыш дваццаці песень сусветнага значэння. Як паведамілі ў музеі, аўтар ідэі і вядучы канцэртнай праграмы «Высоцкі. Белы вальс» — заснавальнік грамадскага цэнтру імя У. С. Высоцкага ў Мінску Іван Спосабаў. Выканаўца праграмы — музыкант і спявак, лаўрэат міжнародных конкурсаў аўтарскай і бардаўскай песні Аляксей Нежаваец-Прывалаў.

Французскі пісьменнік Жан-Поль Дзюбуа атрымаў Ганкураўскую прэмію — самую знакамітую французскую ўзнагароду ў галіне літаратуры — за кнігу «Не ўсе людзі жывуць аднолькава», паведамляе РІА «Новости». Трансляцыя аб'яўлення вынікаў прэміі вялася ў прамым эфіры каналам CNews. Кніга, адзначаная журы, — настальгічны раман пра страчанае шчасце. Гісторыя пачынаецца ў канадскай турме, дзе галоўны герой сядзіць ужо два гады за злачынства, сутнасць якога будзе раскрыта бліжэй да канца апавядання. Памер Ганкураўскай прэміі складае сімвалічную суму — усяго 10 еўра, затое адчыняе перад лаўрэатам шырокі шлях не толькі да вядомасці і прызнання, але і да гарантавана высокіх тыражаў.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

да ведама

Запрашаем у кнігарню і «Радыеётэатр»

У суботу, 16 лістапада, у 09:05 і 15:45 запрашаем паслухаць сумесную з выдавецтвам «Мастацкая літаратура» праграму «Кнігалюбу». У ёй бяруць удзел рэдактары, мастакі, аўтары, якія раскрываюць для слухачоў «кухню» выдавецкай працы.

У публіцыстычным праекце «Запрашаем у кнігарню» 17 лістапада ў 09:05 і 15:45 будзе гаворка пра прэзентацыі новых кніг беларускіх і расійскіх выдавецтваў.

Вершы Надзеі Салодкай у выкананні Маргарыты Захарыі прагучаць у суботу і нядзелю, 16 і 17 лістапада, у праграме «Паэзія XXI стагоддзя». Яе можна паслухаць у 09:45 і 16:00. Аўтар і вядучы праграмы — паэт Навум Гальпяровіч.

Аматарам вершаванай спадчыны канал «Культура» ў выхадныя дні ў 07:15 таксама прапануе праграму «Паэтычная раніца».

16 і 17 лістапада прагучаць радыёкампзіцыі паводле вершаў Аляся Бачылы і Анатоля Вялюгіна з фондаў Беларускага радыё.

Радыеверсію тэлепраграмы «Суразмоўцы» можна пачуць па нядзелях у 17:15. 17 лістапада вядучы Навум Гальпяровіч прапануе сустрэчу з лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі за 2018 год Віктарам Хурсікам.

На канале «Культура» штодня выходзяць літаратурна-мастацкія праграмы для прыхільнікаў прозы. З панядзелка да пятніцы ў 14:05, 23:00 у «Літаратурнай анталогіі» артыстка Ліка Пташук чытае аповесць Васіля Быкава «Знак бяды». У 11:00 і 20:30 праграма «Радыебібліятэка» прапануе працяг твора Людмілы Рублеўскай «Сэрца мармуровага анёла».

Апавяданне Алены Васілевіч «Дзядзька Іван» прагучыць у суботу, 16 лістапада, у

21:30 у межах перадачы «Літаратурныя гісторыі». Нядзельным вечарам у гэты ж час можна паслухаць апавяданне Змітрака Бядулі «Дудар» і навелу Аляксандра Брыта «Два актывы».

Аматарам тэатра ў суботнім эфіры ў 10:30 праграма «Радыеётэатр. Лепшае» прапануе радыёкампзіцыю спектакля тэатра імя Янкі Купалы «Позняя каханне» па аднайменнай п'есе Аляксандра Астроўскага (да 100-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы). Твор зафіксаваў галасы народных артыстаў СССР Лідзіі Ржэцкай, Глеба Глебава, Барыса Платонава і іншых славутых выканаўцаў. Нядзельным вечарам, 17 лістапада, у 19:00 у праграме «Радыеётэатр плюс» можна паслухаць радыёспектакль «Выбачайце, калі ласка» па п'есе Андрэя Макаёнка.

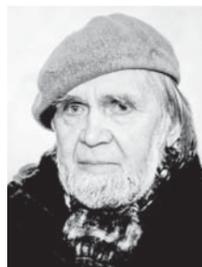
на развітанне

У Маскве на 92-м годзе жыцця памёр паэт, празаік, перакладчык, найстарэйшы сябра пісьменніцкай супольнасці Беларусі Іван Цярэнцьевіч Бурсаў.

Іван Цярэнцьевіч нарадзіўся ў Клімавіцкім раёне ў 1927 годзе, прайшоў цяжкі шлях рабочага-чыгуначніка ў 1953—57 гг. Пасля заканчэння літінстытута ў 1962—64 гг. працаваў рэдактарам аддзела прозы ў часопісе «Нёман» у Мінску. Пасля пераезду ў Маскву — у выдавецтве «Молодая гвардыя». Дапамагаў беларускім літаратарам прабівацца на старонкі ўсесаюзных часопісаў і выдавецтваў. Сярод яго сяброў была ўся пісьменніцкая эліта Беларусі таго часу.

Іванам Бурсавым напісана 14 кніг вершаў. Апошнім часам ён шмат хварэў, але па-ранейшаму займаўся творчасцю.

Памёр Іван Цярэнцьевіч Бурсаў

Расійскія выдавецтвы з задавальненнем выдавалі дзіцячыя кнігі гэтага аўтара. На паліцах яго дома па вул. Твардоўскага, 23 у Маскве налічваецца 20 кніг для самых маленькіх чытачоў. Апошнім часам выдаўцы афармлялі іх па сучасных тэхналогіях. Але асаблівы гонар аўтара, падкрэсліваў ён пры жыцці, склалі анталогіі беларускай паэзіі ў перакладзе на рускую мову («Шаги», Мінск, 2011 і «Дыхание времени», Мінск, 2016). Гэтыя кнігі ўбачылі свет дзякуючы дапамозе жонкі Рыты Маркаўны Бурсавай. У апошнім са згаданых выданняў Іван Цярэнцьевіч як укладальнік аддаў належнае беларускім паэтам, якія не вярнуліся з вайны. Многія імёны нашых паэтаў чытач упершыню сустрэў у гэтай кнізе.

Да апошняга часу Іван Цярэнцьевіч жыў з Беларуссю ў сэрцы, радаваўся лубому слоўцу з радзімы.

Памяць пра гэтага чалавека і творцу будзе жыць у сэрцах удзячных беларускіх чытачоў.

16 лістапада — 105 гадоў з дня нараджэння Язэпа Семяжона (сапр. Іосіф Семяжонаў) (1914—1990), перакладчыка, крытыка, празаіка, паэта.

18 лістапада 60 гадоў спаўняецца Наталлі Лысавай, кіназнаўцы, культуролагу, педагогу.

19 лістапада — 235 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Баброўскага (1784 ці 1785—1848), славіста, арыенталіста, даследчыка гісторыі славянскага кнігадрукавання, філосафа.

19 лістапада 70-гадовы юбілей святкуе Міхаіл Канцавой, скульптар.

20 лістапада — 120 гадоў з дня нараджэння Міхася (Міхаіла) Клімковіча (1899—1954), паэта, драматурга, празаіка, крытыка.

20 лістапада — 110 гадоў з дня нараджэння Паўла Сушко (1909—1974), паэта.

20 лістапада 70-годдзе адзначае Ніна Усцінава, кампазітар.

21 лістапада — 150 гадоў з дня нараджэння Казіміра Страбоўскага (1869—1929), мастака, педагога.

21 лістапада — 105 гадоў з дня нараджэння Казіміра Шышкіна (1914—1987), акцёра.

21 лістапада — 90 гадоў з дня нараджэння Івана Ралько (1929—1979), літаратуразнаўца, крытыка, паэта.

22 лістапада 70 гадоў спаўняецца Віктару Улюценку, публіцысту.

Людміла САЯНКОВА:

«ЖУРФАК ДАЕ ШТУРШОК ДЛЯ ТАГО, КАБ СТАЦЬ АСОБАЙ»

Ужо 75 гадоў факультэт журналістыкі БДУ працуе, каб пераўтвараць учарашніх школьнікаў у прафесіяналаў, майстраў публіцыстычнага слова. І хаця журналіст — гэта прафесія, вучоба ў якой не спыняецца ніколі, базавыя веды і вялікае натхненне да гэтай справы атрымліваюць менавіта на журфаку. Сярод яго выпускнікоў — шмат выбітных асоб, якія ўнеслі вялікі ўклад у развіццё беларускай журналістыкі і культуры. Адна з іх — вядомы кінакрытык і кіназнаўца Людміла Саянкова, якая ўзначальвае на родным факультэце кафедру літаратурна-мастацкай крытыкі — месца, дзе вучаць арт-журналістаў — менавіта тых, хто пасля прыходзіць працаваць у выданні, прысвечаныя культуры. Пра тое, як змяніўся журфак з часоў студэнцтва, пра тое, на якім падмурку ўзнікла кафедра літаратурна-мастацкай крытыкі, распявае Людміла Саянкова.

Фота Кастуся Дробова.

Прастора творчасці

— Размова пра мае студэнцкія часы заўсёды выклікае пачуццё настальгіі. Таму што, па-першае, гэта было даўно. І гэта было добра. Таму што журфак абрала свядома, і падрыхтоўка да яго ішла свядома. Правінцыйная дзяўчына, я ўсяго баялася. Па-першае, гэтай вялізнай прасторы. Калі трапіла ў студэнцкае асяроддзе, разам са мной на курсе вучыліся маладыя людзі пасля войска, у многіх ужо быў працоўны стаж. Яны мне здаваліся жудасна дарослымі. Гэтыя хлопцы выклікалі ў нас асаблівае захапленне: яны адразу ўвайшлі ў прафесію, пачалі супрацоўнічаць з выданнямі, публікавацца, рабіць праблемныя матэрыялы. А я на іх глядзела знізу ўверх.

Тады прафесія была вельмі значнай катэгорыяй. Мы прыходзілі не па дыплом, а па прафесію. І хацелася дасягнуць вышыні. Таму, калі бачыла, што мой аднакурснік ужо дзесьці друкуецца, а я не магу, бо не дарасла яшчэ, цягнулася. Мы ўсе цягнуліся за тымі, у каго атрымлівалася лепш. Гэта першае.

Другое: на журфаку было неверагодна бурнае творчае жыццё. Мастацкая самадзейнасць віравала, кіравала ёй Таццяна Дзмітрыеўна Арлова. І трапіць у хор, у танцавальны калектыў ці ў тэатр мініяцю было не так і проста. Гэта было своеасаблівае кам'юніці, у якім панаваў жывы дух прыёмнага саборніцтва. У нас былі добрыя кіраўнікі, мы з вялікім задавальненнем у гэтым усім удзельнічалі.

Яшчэ адным складнікам такога творчага жыцця быў наш насценны друк, газета, якая набірлася на друкарскай машыны. Яна расцягвалася на палову журфакаўскага калідора. Калі выходзіў новы нумар газеты (здаецца, яна называлася «Журналіст»), студэнты збіраліся каля яе натоўпамі, спрабуючы прачытаць і знайсці сваё прозвішча.

Там друкаваліся розныя тэксты: была літаратурная творчасць, эсэ, крытыка. У гэтай газеце ўпершыню — раней, чым ва ўсёй рэспубліканскай прэсе — з'явілася абмеркаванне фільмаў Андрэя Таркоўскага. Мы ўсе паглядзелі «Люстэрка» і ўсе сталі пісаць: хто — нейкія рэплікі, хто — міні-рэцэнзіі. І потым усё чыталі. Гэта таксама быў такі дух прафесійнай матывацыі.

Акрамя таго, амаль штотыдзень у нас былі творчыя сустрэчы. Іх арганізавала, як правіла, Ефрасіння Леанідаўна Бондарова, вядомы кінакрытык і даследчык літаратурна-мастацкай крытыкі. Да нас завіталі амаль усе беларускія класікі: Шамякін, Быкаў, Макаёнак, Алексіевіч, Адамовіч, Зуёнак. Калі прыязджаў нейкі вядомы кінаакцёр або кінарэжысёр, сустрэчы з ім заўсёды праходзілі і ў нас. Мы трымаліся за Бондараву і Арлова, бо яны далучалі нас да дыялогу з дзесяціма мастацтва, вадзілі хто ў тэатр, хто — у Дом кіно. Трапіць у Дом кіно было вельмі складана, а Ефрасіння Леанідаўна нас літаральна за руку прыводзіла на ўсялякія прэмер'еры. Я ўпершыню паглядзела тады Спілберга.

Усё было зроблена для таго, каб стварыць на факультэце атмасферу, у якой студэнты максімальна далучаліся да прафесіі. Я трапіла ў гэтае асяроддзе, яно адразу мяне захапіла.

Наша кафедра не з'явілася б без тых, хто арганізуюваў гэты творчы складнік. Ёсць такая трывіяльная фраза, што факультэт журналістыкі — творчы факультэт. Гэта не зусім апраўданае клішэ, як мне здаецца. Журфак — усё ж такі ў першую чаргу вучэбная структура, а творчае жыццё арганізуювалі людзі, якія былі бліжэй за ўсё да творчасці. Гэта, вядома, Таццяна Дзмітрыеўна Арлова і Ефрасіння Леанідаўна Бондарова. Бондарова, напрыклад, арганізавала факультатывныя лекцыі па гісторыі кіно ў кіназале геафака. Яна дамаўлялася з кінапракатам, з кінамеханікамі. За кошт гэтых факультатываў я паглядзела ўсю сусветную класіку. Што і

заахваціла мяне паступіць у ВГІК адразу пасля журфака.

У нас выхоўвалі эстэтычны густ, жаданне паглыблена цікавіцца мастацтвам, выхоўвалі культуру дыялогу і дыскусіі. На гэтым падмурку потым з'явілася кафедра літаратурна-мастацкай крытыкі.

Першыя ўрокі журфака

— Мы вельмі сур'эзна ставіліся да практыкі. Пасля першага курса ўсе пайшлі ў раённыя газеты, і кожны спрабаваў даказаць, што ён чагосьці варты. Памятаю, што праходзіла першую практыку ў газеце, рэдакцыя якой знаходзілася ў Гродне. І тады быў абвешчаны «Год жанчыны». У рамках практыкі брала інтэрв'ю ў розных жанчын раёна, у мяне добра атрымліваліся такія замалёўкі. Мне падабаліся мае герані, таму я рабіла ўсё з вялікім задавальненнем. А потым рэдакцыя газеты, не ўзгадняючы са мной, узяла мае работы і адправіла ў Саюз журналістаў на конкурс.

І мае публікацыі атрымалі прызавае месца. Асабліва радасць была ў тым, што ўзнагароду ўручалі ва ўніверсітэце, пры ўсіх студэнтах. Ніякія дыпламы пасля не прыносілі такога паучэння акрыленасці і задавальнення, як тая першая прафесійная ўзнагарода.

У нас было ўсведамленне, што ўніверсітэт — храм навукі, і гэтак жа храмам навукі быў прафесар. Нават калі мы нічога не разумелі, усё роўна слухалі з захапленнем. Зайшоў, памятаю, Навум Ісаакавіч Лапідус, які выкладаў у нас антычную літаратуру. Ён чытаў «Лліяду» Гамера амаль на памяць, я глядзела на яго з вялікім захапленнем. Гэта была легендарная постаць. І гэта была мая першая тройка — па антычнай літаратуры. Была шалёна замучаная, бо насамрэч рыхтавалася і чытала, але ніяк не змагла адпавядаць яго патрабаванням.

Праз некаторы час шок і захапленне змяніліся разуменнем, што я трапіла ў зусім іншае асяроддзе, дзе трэба па-іншаму жыць, па-іншаму ставіцца да вучобы.

Калі мы паступілі, у верасні адразу ж выправілі на бульбу, там мы ўсе перагнаёмліся, у нас з'явілася вельмі шмат сямейных пар на курсе пасля гэтай бульбы. І вось мы вярнуліся ў пахмурны кастрычніцкі дажджлівы Мінск... Вучоба ў другую змену. І першай парай — руская мова. А мне трэба было зайсці на кафедру фізікультуры, запісацца на секцыю. І пакуль я гэта рабіла, спазнілася на дзесяць хвілін. І вось раблю крок у аўдыторыю, а мяне сустракае легендарная выкладчыца журфака Ангеліна Аляксандраўна Рудэнка і кажа: «Не. Вы спазніліся, вось і пастойце за дзвярыма». Так я зразумела, што апынулася ва ўніверсітэце і трэба жыць па-іншаму. Пасля дыктантаў Ангеліны Аляксандраўны мы даведаліся, што мовы яшчэ не ведаем, нягледзячы на свае школьныя пяцёркі, і трэба шмат вучыцца.

Ва ўніверсітэце мяне ўсё аглушыла: і бурнае студэнцкае жыццё, і высокія патрабаванні, і іншы рытм жыцця. Але самае галоўнае, што ва ўсіх нас дамінавала імкненне стаць прафесіяналамі сваёй справы.

Катэгорыя настаўніка

— Цяпер змянілася ўсё. Змянілася катэгорыя студэнтаў: не ўсе з іх прыходзяць па прафесію. Хтосьці ідзе толькі па дыплом, у іх зусім іншае стаўленне. Сённяшнія студэнты больш інфармаваны і добра ўмеюць атрымліваць інфармацыю, яны больш свабодныя ў сваіх выказваннях, ацэнках, адносінах паміж сабой. Але сышло тое, што, мне здаецца, павінна быць у любой школе наогул. Гэта катэгорыя настаўніка. Настаўнік як асоба, якую ўсе шануюць проста таму, што ён прыйшоў даць табе тое, чаго ты не ведаеш. Зараз асоба настаўніка не выклікае такога піетэту і трапяткога стаўлення, як гэта было ў нас.

Напрыклад, Ангеліна Аляксандраўна была вельмі строга і амаль ніколі не ўсміхалася. І калі хто-небудзь заўважаў, як у калідоры яна з кімсьці з выкладчыкаў размаўляла і смяялася, увесь курс выглядаваў з аўдыторыі паглядзець, як смяецца Рудэнка. Мы яе паважалі бясконца. Прайшлі гады, і мы ўсе бясконца ўдзячныя ёй за строгаць і адказнасць, якую яна праявіла ў сваёй справе. А зараз строгі выкладчык — гэта нонсэнс. Сур'эзныя патрабаванні да студэнтаў амаль немагчымыя. І цяпер у трэндзе ідэя крэатыўнага складніка: усе імкнуча падаваць свой прадмет так, каб студэнтаў зацікавіць, наладзіць больш свабодныя зносіны.

Але не гэта павінна з'яўляцца галоўнай мэтай, а інфармацыя і сэнс, якія мусяць быць данесены. У нас атрымлівалася быць адной супольнасцю з выкладчыкамі, захоўваючы пры гэтым дыстанцыю. Мы маглі і кпіць, і жартаваць з іх, хоць і бяскрыўдна. Памятаю, наш тагачасны дэкан Рыгор Васільевіч Булацкі граў на гармоніку (або баяне — не памятаю) на нашых студэнцкіх вечарынах — і гэта было абсалютна нармальна.

Памятаю сябе маладым выкладчыкам: заўсёды было вельмі страшна, заўсёды хвалювалася. Пачуццё страху сышло з гадамі, але ўсё яшчэ хвалююся, калі заходжу ў аўдыторыю ўпершыню. Часам узнікае пачуццё гармоніі: адчуваеш, што цябе чуюць. А бываюць і такія курсы, на якіх нічога не ўспрымаецца, што б ні сказала. Не імкнуса спадабацца студэнтам. Мой першы прынцып — даць нешта новае, тое, чаго не ведаюць. Атрымліваецца не заўсёды: хтосьці ўжо ведае, а хтосьці ведаць не хоча. Яшчэ мне не падабаецца ідэя сябраваць са студэнтамі, быць з імі на кароткай назе. У маім разуменні сяброўства можа выяўляцца ва ўзаемадапамозе, але не ў панібратстве. Бывалі сітуацыі, калі мы пачыналі сябраваць з выпускнікамі пасля ўніверсітэта. У адной са сваіх былых студэнтаў я стала хроснай яе дачкі. Бязмежна ўдзячная за добрыя сяброўскія і прафесійныя адносіны са сваімі былымі выкладчыкамі.

Акрамя прафесіі

— Прафесія ў нас такая, дзе нельга спыняцца. Ты ўсё роўна ўвесь час вучыся — усё цябе вучыць, калі ты гэтовы да гэтага. Але факультэт даў мне кірунак, вывеў на тую траекторыю, па якой можна рухацца. Факультэт дае штуршок да таго, каб станавіцца самастойнай асобай. Калі заканчвала вучобу, з'явілася прага да пазнання, няспынных адкрыццяў. Гэта тое, што журфак можа выхаваць.

Дар'я СМІРНОВА

Незабыўная гісторыя

Старшыня Гомельскага аблвыканкама Генадзь Салавей уручае святочны сертыфікат дырэктару палацава-паркавага ансамбля Ірыне Пырковай.

Другая зала — маштабная рэтраспектыва гісторыі музея, якая змяшчае страшныя гады Вялікай Айчыннай вайны, эвакуацыю і рээвакуацыю, рэстаўрацыю, адраджэнне і развіццё музея ў XX стагоддзі. Зала інтэрактыўная: тэматычна аформленыя зоны пераносцяць наведвальнікаў у археалагічны раскоп і кабінет навуковага супрацоўніка 1980-х гадоў. Тут можна паспрабаваць свае сілы ў імправізаванай рэстаўрацыйнай майстэрні.

Фота Ірыны КУЗЬМІНКАВА.

Асаблівы акцэнт зроблены на фарміраванні калекцый: гэта рэдкая магчымасць убачыць самыя першыя прадметы, якія паклалі пачатак музейным зборам. Сярод іх — экспанат пад нумарам КП 1 — прыняты ў музей у 1944 годзе партрэт начальніка штаба Гомельскага партызанскага злучэння Е. І. Барыкіна, напісаны мастаком К. І. Лебедзевым. Тут жа — нямецкія ўзнагароды часоў Вялікай Айчыннай вайны, перададзеныя Цэнтральным музеем Чырвонай Арміі да першай гадавіны Перамогі; савецкія знакі адрознення, якія знаходзілі ў зямлі і прыносілі ў музей дзеці яшчэ ў пачатку 1950-х; прадметы, прывезеныя з першай этнаграфічнай экспедыцыі ў Чачэрскі раён у 1973 годзе.

Трэцяя зала — зала гісторыі стварэння, бытавання, знаходак або атрыбуцыі найбольш яркіх прадметаў з фондаў музея. Дзякуючы адмысловаму абсталяванню

На міжнароднай канферэнцыі «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль: ад сядзібы да музейнага комплексу» ў дакладах навукоўцаў-гісторыкаў, мастацтвазнаўцаў, краязнаўцаў, музейных супрацоўнікаў з Беларусі і Расіі былі разгледжаны пытанні, якія датычацца жыцця і дзейнасці ўладальнікаў Гомельскага маёнтка.

Удзельнікі форуму сышліся ў меркаванні, што падобныя мерапрыемствы карысныя і плённыя, бо дазваляюць знайсці новыя пункты судакранання ў далейшай працы. Свабодны абмен поглядамі і ідэямі, перадача досведу і магчымасць стварэння цікавых сучасных праектаў — у гэтым каштоўнасць сустрэчы спецыялістаў і экспертаў.

Адным з падарункаў ад Расійскага цэнтра навукі і культуры ў Гомелі стала сустрэча з загадчыкам аддзела «Галоўны штаб» Дзяржаўнага Эрмітажа Аляксандрам Дыдыкіным. Госць з Санкт-Пецярбурга падкрэсліў, што гомельскі музей прадстаўляе вялікую каштоўнасць і для Беларусі, і для Расіі, бо фельдмаршал Паскевіч быў практычна адзіным у гісторыі поўным кавалерам адначасова двух ордэнаў — Святога Георгія і Святога Уладзіміра. Да юбілейнай даты Аляксандр Мікалаевіч прывёз копіі некалькіх экспанатаў з фонду Паскевічаў, якія захоўваюцца ў Эрмітажы, а таксама лічбавыя фота экспанатаў, якія збіраў Паскевіч, з апісаннем, напрыклад, халоднай і агнястрэльнай зброі. Аляксандр Дыдыкін вынес на суд глядачоў і сваё творчае выступленне: у яго выкананні пад гітару прагучалі рускія ваенныя рамансы.

Найбольш яркая частка калекцыі жывапісу — партрэты і пейзажы XVIII — XIX стагоддзяў, а таксама батальныя палотны, прысвечаныя дзейнасці Івана Паскевіча, якія стварылі Я. Суходольскі, М. Залескі, Е. Эцінгер. Жывапіс XX — XXI стагоддзяў прадстаўлены творами мастакоў Гомельшчыны Д. Алейніка, Б. Звінаградскага, У. Цвіркі і іншых. У калекцыі кнігі экспануюцца выданні XVI — XX стагоддзяў царкоўнага і свецкага зместу. Гонар калекцыі — «Евангелле» П. Мсціслаўца, выдадзенае ў 1575 годзе. Этнаграфічная калекцыя музея прадстаўлена ручнікамі, жаночымі і мужчынскімі кашулямі, пакрываламі, абрусамі, якія адрозніваюцца разнастайнасцю і багаццем арнаментальных матываў. Штогод музей наведваюць больш за 300 тысяч чалавек.

З нагоды юбілейнай даты ў Палацы Румянцавых і Паскевічаў адбылося ўрачыстае мерапрыемства, дзе сабраліся людзі, якія не адно дзесяцігоддзе займаюцца захаваннем культурнай спадчыны Гомельскага рэгіёна і маюць непасрэднае дачыненне да фарміравання і захавання гісторыі знакамитага сховішча.

На ўрачыстым канцэрте віншаванні з векавым юбілеем Музея палацава-паркавага ансамбля гучалі ад кіраўнікоў вобласці і горада, прадстаўнікоў грамадскіх арганізацый, ВУ, творчай інтэлігенцыі з Беларусі і Расіі. Адным з запрошаных гасцей свята стаў выконваючы абавязкі кіраўніка Расійскага цэнтра навукі і культуры ў Гомелі Алег Ісаенка. Паміж установамі дзвюх краін склаліся добрыя партнёрскія адносіны, якія праяўляюцца ў розных формах супрацоўніцтва, падтрымцы сумесных праектаў і пачынанняў.

Старшыня Гомельскага аблвыканкама Генадзь Салавей падчас мерапрыемства адзначыў, што на працягу доўгіх гадоў музей служыць духоўнай і культурнай асвеце, беражліва захоўвае памяць пакаленняў. У яго прадметах і экспанатах адлюстравана лёс Гомеля і ўсёй вобласці. З нагоды ўрачыстай даты Генадзь Салавей уручыў генеральнаму дырэктару палацава-паркавага ансамбля Ірыне Пырковай сертыфікат на суму 20 тысяч рублёў. Губернатар пажадаў установе культуры і яе супрацоўнікам поспехаў у рэалізацыі новых яркіх праектаў.

Святочны канцэрт наведаў і дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімір Пракапцоў, які падарыў музею сваю работу, прысвечаную Гомелю, і пажадаў установе развіцця ва ўсіх неабходных напрамках: — Гомель блізка мне горад, і таму святкаванне 100-годдзя музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля — добрая нагода сустрэцца і пагаварыць пра нашу культурную будучыню. Вельмі важна, што ў нас захаваліся такія помнікі архітэктуры, культуры і мастацтва, якія дапамагаюць ганарыцца краінай і яе людзьмі.

СВЯТКАВАННЕ І ПАДАРУНКІ

Прымераўшы на сябе вобразы графа Івана Паскевіча і яго жонкі Лізаветы, а таксама апошняй гомельскай княгіні Ірыны Паскевіч, экскурсаводы палацава-паркавага ансамбля Вераніка Даніленка, Наталля Еўцяхова і Вадзім Бубноў у дзень 100-гадовага юбілею ўстановы паглыбілі наведвальнікаў у мінулае.

Адным з падарункаў, падрыхтаваных музеем Гомельскага палацава-паркавага ансамбля для наведвальнікаў, стала выстаўка «Музейныя гі100рыі», якая адкрылася 7 лістапада.

Экспазіцыя выстаўкі разгарнулася ў трох залах. Першая расказвае аб пачатковым этапе станаўлення музея ў 1920 — 30-я гады яркімі, эмацыянальнымі вобразами: чырвоны колер, маштабныя, выразныя выявы і алегарычныя інсталяцыі дазваляюць адчуць напружанне і трывогу, якія луналі ў паветры ў той няпросты пераломны перыяд, калі музей зараджаўся ў хаосе першых паслярэвалюцыйных гадоў і грамадзянскай вайны.

(аўдыягід) музейныя артэфекты ўпершыню здабылі жывы голас і могуць расказаць пра сябе і пра свае лёсы ад першай асобы. Прадметы са згарэлай гомельскай майстэрні XIII стагоддзя распавядаюць пра страшны пажар 1239 года, арабскі дырхам X стагоддзя — пра свае падарожжы паміж Усходам і Захадам, скарбы залатых і срэбных манет — пра тое, у каго, калі і як атрымалася выявіць іх у зямлі ў самых нечаканых месцах.

— Асноўная крыніца папаўнення музейнага збору — гэта перадача ў дарунак, — расказала галоўны захавальнік музейных фондаў Гомельскага палацава-паркавага ансамбля Таццяна Шода. — У дарунак нам прыносяць экспанаты на працягу 100 гадоў — менавіта столькі, колькі існуе музей. Рэчы розныя. Ёсць унікальныя. У 1980 годзе ў Буда-Кашалёўскім раёне быў знойдзены наш знамяніты скарб шыйных грыўняў, яго перадалі ў музей. Галоўнае, што чалавек прынёс скарб у музей. Ён зразумеў, што такія рэчы павінны захоўвацца менавіта тут.

А 1 лістапада ў зале цэнтральнай часткі палаца Румянцавых і Паскевічаў пачала працаваць выстаўка «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль. 100 гадоў». У конкурснай праграме IV Нацыянальнага форуму «Музеі Беларусі» Гомельскі палацава-паркавы ансамбль заняў 2-е месца ў намінацыі «За лепшае прадстаўленне музея ў экспазіцыі форуму». Пазнаёміцца з выстаўкай-прызёрам зараз маюць магчымасць і гамельчане. У стылізаваных рамках — «вокнах» і «лесвіцах» — наведвальнікі могуць убачыць фатаграфіі, якія распавядаюць аб найважнейшых зменах, што адбыліся ў музеі за 100 гадоў: стварэнне першых экспазіцый, праца супрацоўнікаў музея, шкода, нанесеная Вялікай Айчыннай вайной, пасляваенны падзеі, поўная музейная палата і дзейнасць музея сёння.

НАВУКОВЫ АСПЕКТ

Святкаванне 100-годдзя музея палацава-паркавага ансамбля расцягнулася на некалькіх дзён. Да векавога юбілею была падрыхтавана таксама і навуковая праграма.

ЦІКАВЫЯ ФАКТЫ

1. У 1941 годзе музей называўся Гомельскім дзяржаўным гістарычным музеем, яго фонды налічвалі звыш 7 тысяч экспанатаў. У пачатку Вялікай Айчыннай вайны ў Гомельскім палацы размяшчаўся штаб Цэнтральнага фронту, што зрабіла яго адной са знакавых цэляў для нямецкай авіяцыі. Музейныя калекцыі былі эвакуіраваны ў Сталінград, затым — ва Урупінск Сталінградскай вобласці. З эвакуацыі ў чэрвені 1946 года ў Гомель вярнулася толькі каля 200 экспанатаў.

2. У пачатку 1945 года гісторыка-краязнаўчому музею было адведзена 5 пакояў у левым флігелі палаца Румянцавых і Паскевічаў, а 15 лютага 1946 года адкрылася першая пасля вайны экспазіцыя. У 1952 годзе ўстанова была перайменавана ў Гомельскі абласны гісторыка-краязнаўчы музей. Фонды сталі актыўна папаўняцца матэрыяламі, якія распаўсюджваюць пра гісторыю Гомельшчыны: на 1 студзеня 1959 года ў музеі налічвалася звыш 30 тысяч экспанатаў.

3. У канцы 1970 года музею пасля аднаўлення была вернута вежа палаца, у 1978-м перададзеныя капліца і пахавальня князёў Паскевічаў, у 1997-м — «Паляўнічая хатка», у якой пасля рэстаўрацыі размясціўся мастацкі аддзел музея. У канцы XX — пачатку XXI стагоддзя на тэрыторыі палацава-паркавага ансамбля ішлі рамонтна-аднаўленчыя і рэстаўрацыйныя работы, праводзілася перапланіроўка экспазіцыі, адкрываліся новыя

аддзелы. Па завяршэнні работ усе залы палаца запрацавалі ў поўным аб'ёме.

4. Пасля рэарганізацыі ў 2006 годзе абласны краязнаўчы музей быў ператвораны ў Дзяржаўную гісторыка-культурную ўстанову «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль». Сёння на яго тэрыторыі знаходзяцца Гомельскі парк культуры і адпачынку, палац Румянцавых-Паскевічаў, дзеючы Петрапаўлаўскі сабор, капліца-пахавальня князёў Паскевічаў, «Паляўнічая хатка», аранжарэя «Зімовы сад» і аднапавярховы асябняк. Філіялам установы з'яўляецца дом-сядзіба Халецкіх — помнік архітэктуры сярэдзіны XIX стагоддзя, размешчаны ў вёсцы Хальч Веткаўскага раёна.

Вікторыя АСКЕРА

Вучоны, які часам жартуе

Заўжды ёсць пісьменнікі, чый талент выяўляецца ў розных відах мастацтва. Найчасцей сустракаюцца паэты, якія разам з тым з'яўляюцца самабытнымі драматургамі альбо (і) празаікамі. Некаторыя з майстроў мастацкага слова зарэкамендавалі сябе мастакамі альбо музыкантамі. І ўжо зусім рэдка ў адной асобе спалучаліся і выбітны творца, і паспяховы вучоны.

На якія думкі наводзіць зборнік Алеся Бельскага «Між маладзіком і ветахам» (Выдавец Зміцер Колас, 2018)? Кніга вершаў, жартаў і эпіграм — паэтычны дэбют вучонага, доктара філалагічных навук, прафесара.

Невялікая па аб'ёме кніга складаецца з аўтарскай прадмовы і трох раздзелаў. Большасць вершаў вызначаецца традыцыйнай паэтыкай, яснай мовай, простым стылем і немудрагелістым зместам, найчасцей мае рыфмоўку. Напісаны творы пераважна распаўсюджанымі ў айчынай паэзіі катрэнамі (чатырохрадкоўямі). Тэматыка іх таксама традыцыйная: малая радзіма, прырода, родная мова, каханне. У некаторых вершах адчуваецца заўважны ўплыў класікаў, асабліва Максіма Танка:

*Ад продкаў і бацькоў мы маем гены,
Закладзены тэмны лёсу код.
Галоўны самы і адменны
Жыцця выток — твая зямля і род.*

Аўтар заклікае да міру і згоды, да нястомнай інтэлектуальнай і духоўнай працы.

У тэме кахання аўтар стварае гімн пачуццю, якое робіць чалавека шчаслівым, дае яму адчуванне паўнаты жыцця: «...сэрца спаліць на тваім агні», «Ты мне патрэбна, як вада, / Глыток якой вяртае з небяшчы...».

Значнае месца ў зборніку займаюць вершы іранічна-гумарыстычнага і сатырычнага зместу. Далікатна, а дзе-нідзе і з сарказмам аўтар пакаплівае з калег па пярэ, навукоўцаў, знаёмых і сяброў: «Дзвесце тэкстаў песень настругаў Пранчак. / Не дагоніць Лёньку аніяк зямляк-бядак».

На маю думку, большасць твораў бракуе праяў арыгінальнага паэтычнага мыслення і самабытнага погляду на свет, не хапае пачуццёва-эмацыянальнай глыбіні, багацця выяўленча-образных сродкаў. У дадзеным кантэксце згадваецца меркаванне Р.-М. Рыльке з яго «Лістоў да маладога паэта» (1903). Падкрэсліваючы адсутнасць арыгінальнасці і самастойнасці ў вершах калегі-неафіта, выбітны майстар прапанаваў яму спачатку заглябіцца ўнутр самога сябе, а потым параіў даследаваць «тыя глыбіні, у якіх знаходзіцца выток Вашага жыцця, і акурат ля гэтага вытоку Вы знойдзеце адказ на пытанне, ці трэба Вам тварыць».

Як узабагаціць айчынную паэзію зборнік «Між маладзіком і ветахам» — вяртае чытачу. Бясспрэчна, хтосьці знойдзе ў кнізе цікавае, зямальнае і запамінальнае альбо хаця б усміхнецца дасціпнаму жарту. Аўтар у прадмове да выдання слухна заўважае: «Напісанае ж застаецца як частка маёй творчасці і памяці».

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

ЛІМБ #1: Роздумы+Пакуты

Безліч часу прайшло з таго моманту, як «Літаратура і Мастацтва» накіроўвала свой крытычны позірк не толькі на знешнія літпадзеі, але і на ўласны кантэнт. Таму мы вельмі рады нарэшце пазбавіцца гэтай несправядлівасці і распачаць эксклюзіўную крытычную рубрыку пад крыху правакацыйнай назвай «ЛІМБ». У яе межах адзін раз на месяц к-о-ж-н-ы аўтар, які быў надрукаваны ў «ЛіМе» на працягу папярэдняга месяца, нягледзячы на свой узроставы, гандарны ці які іншы статус нароўні са сваімі суседзямі па друку будзе атрымліваць сваю порцыю аналітыкі. Часам крытычны напор ЛІМБа можа падацца спрэчным, але ў гэтым «перцы» і соль — усё дзеля стварэння жывой дыялагічнай пляцоўкі паміж аўтарам, Газетай і Чытачом, таму будзем чакаць Вашых каментароў і прапаноў на нашым электронным адрасе ў лістах з пазнакай «ЛІМБ». І нарэшце — да кастрычніцкіх паэтычных старонак «ЛіМа».

Мікола ШАБОВІЧ на пачатку сваёй падборкі неяк механічна ажно ў пяці першах запар выкарыстоўвае чатырохстопны ямб. Што да тэматычнай аднатоннасці, паўсюль, як можна здагадацца, пануе тэма кахання. Аднатоннасць тэматычнай заканамерна вядзе і да аднатоннасці мастацкіх сродкаў, да лексічных паўтораў: нават калі не ўлічваць тыповыя «абдымкі» і «пацалункі», з тэксту ў тэкст крочаць «дарогі» са «сцяжынкамі», «сон» і «ранне», «птушкі» і «лёс». Нешта адметнае пачынаецца ў другой палове падборкі, калі аўтар ад абстрактна-элегічных матываў пераходзіць да нейкай канкрэтыкі: «шыкоўна-чырвоная сукенка» з «белым паліто» ды «Палац на Купалаўскай» — менавіта такога не хапае ў астатніх вершах для таго, каб яны набылі сваё аблічча. І напрыканцы чытання ўсё ж хутчэй застаецца ўражанне, быццам бы ў вітражы пабачыў адзін і той жа верш з розных бакоў.

Не надта ўдалы ход робіць Дар'я ДАРОШКА, калі пачынае падборку з радка «Каханне — гэта чай з лімонам». Кожны, хто нешта разумее ў сучаснай паэзіі і мае пэўны досвед у тым, што датычыцца стэрэатыпаў, на ўзроўні рэфлексу выпаліць, што аўтарка амаль здзейсніла творчае самагубства — настолькі моцна жавана-перажавана спалучэнне «кахання» і «чая» ў адным сказе. І за такі пралік сумна, бо ўжо наступны верш пачынаецца даволі бадзёрым гукапісам: спачатку «Лета, цені. Летуценні», потым «Мары, мрой. Пах марэляў», прыемна-кашэчкая алітэрацыя на «мр». Трэці верш не дае засумаваць у новым ключы, бо ўражае граматычным кантрастам: першая яго палова насычана дзеясловамі, тады як другая амаль цалкам складаецца з прыметнікаў. Пяты верш адметны (на жаль, у негатыўным сэнсе) тым, што з-за выкарыстання слова «летуценні» часткова зніжаецца эффект ад другога верша. Калі ж глядзець наогул, падборка Дар'я Дарошкі дастаткова яскравая за кошт тэхнічных прыёмаў, каб пакінуць у чытача выключна пазітыўныя эмоцыі.

Вершы Марыі КОБЕЦ пранізаны роздумамі. Нават Роздумамі, бо гэта не проста індывідуальна-аўтарская рэфлексія, а сапраўдная міжчасавая палеміка з антычнымі мысліцелямі і з хрысціянствам. Але мэта, як і ва ўсіх сапраўдных філасофскіх дыспутах, агульная для ўсёй нізкі: пошук Ісціны. Творы выкананы ў форме верлібраў, што спрыяе большай сканцэнтраванасці менавіта на сутнасці вершаў, а не іх фармальным прыкметам. Каб спраціць паглыбленне ў павуцінне роздумаў, аўтарка робіць дзве выразныя рэчы. Па-першае, скарачае дыстанцыю праз прамыя звароты да сваіх суразмоўцаў («Ты кажаш, Арыстоцель, што Ісціна...», «Ты даўно казаў так, мудры Дыяген...»). Па-другое, важныя для вершароздумаў філасофскія паняцці Марыя Кобец выдзяляе, вялікімі літарамі: акрамя ўжо згаданай «Ісціны», гэта, напрыклад, такія паняцці, як «Свет ідэй» і «Свет рэчаў», а таксама «Сутнасць» і «Быццё». Вершы гэтай аўтаркі прыцягваюць не толькі гучнымі

імёнамі, але і ўласнай думкай, за якой сачыць цікава, а палемічны метаад, абраны паэтэсай, дазваляе зразумець кантэкст нават без знаёмства з зыходнымі тэкстамі філасофскіх прац.

У першым паэтычным тэксце сваёй нізкі Марыя ЦІТАРЧУК бярэ досыць вядомы сюжэт — міф аб Галатэі... А не, толькі падалося. Толькі вобраз, які вядзе ў нікуды і не атрымлівае аніякага раскрыцця. Увесь верш — дастаткова побытавая жаночая рэфлексія на стасункі, нягледзячы на баязлівыя спробы яе апатызаваць (праз «пацалункі навывет» і «цебра, якая ператвараецца ў бездань»). І як падагульненне спроб — звышстэрэатыпны канец: «сустракаем світанак утраіх: ты, я і адзінота». На жаль, ніякага перасаснавання — толькі карыстанне ўжо некалі распрацаваным паэтычным матэрыялам. Да думкі наконт аматарства аўтаркі таксама падводзіць другі верш (ужо не верлібр, а традыцыйная сілаба-тоніка), дзе не без палак беларускай граматыкі колы зладжанага рытму саскокваюць у двух месцах, парушаючы ўсталяваны трохстопны амфібрахій. Адзінае цікавае, што можна заўважыць у прадстаўленых вершах, — гэта відавочную цягу аўтаркі да «высокай эстэтыкі», якая, магчыма, была падгледжана ў рамантычных кніжках, але не знайшла ўпэўненага адлюстравання ў вершах.

З першага верша Васіля КУЗЬМІЧА можна адразу працягваць шэраг вобразаў, па якіх будзе зразумела ўсё-ўсё: і тэматычная навізна, і багацце вобразнага мыслення аўтара: «сінь нябёсаў і водар траў, і мядовая свежасць кветак». Быццам з букністычнага падручніка для чайнікаў «Пейзажная лірыка XIXст.» — настолькі ўсе гэтыя «птушыныя гоманы» і «жураўліныя вырай» сядзяць недзе ў міжстаходдзевых пачонках. Другі ж (і апошні) верш, які прысвечаны рацэ Сцівізе, таксама ніякай асаблівай навізны не выяўляе. І нават калі гаварыць пра вартасць гістарычна-даследчую, то ў тэксце нічога, акрамя сувязі ракі з Прыпяццю, таксама няма. У выніку — рытмарыфмаваная форма без асаблівага зместу.

Гаворачы пра Зінаіду ДУДЗЮК, нельга не падкрэсліць пэўны культурны бэкграўнд, які можна пабачыць і па змесце, і нават па назвах вершаў. Тапонімы пераплятаюцца з прозвішчамі вядомых мастакоў і музыкаў, каб распавесці асабліваю гісторыю. І гісторыя дастаткова цікавая, але ў вершы пад назвай «У Парыжы» гэтая рыса — уключаць у вершы імёны ўласныя — становіцца краевугольным каменем. Французскія мастакі пералічваюцца без усялякіх падтэкстаў (то-бок на іх месцах маглі быць і іншыя, і яны гэтак жа былі б толькі крыніцамі экзатычных рыфмаў), а згаданне пажару ў Нотрдаме і ўвогуле выглядае як спроба, як сёння гавораць, «хайпануць» на гарачай тэме (выбачайце за наўмысны каламбур). І ўсё гэта толькі з-за недастатковай кантэкстуальнай глыбіні. Калі разглядаць падборку паэтэсы ў тым жа завадным рытме, у якім напісаны вершы, можна згадзіцца, што гэта добра выкананая паэзія, якая ведае, што і як робіцца. Калі ж пачаць углядацца — там-сям ёсць невялікія сэнсавыя хібы, якія, тым не менш, не настолькі вялікія, каб парушыць агульны строй тэкстаў.

З вершамі Алеся КАРАНЕЎСКАГА выходзіць даволі складаная сітуацыя. З аднаго боку, у эстэтыку тыповага «паэта-традыцыяналіста» ён не трапляе. А з іншага... ці гэта да лепшага? На сінтаксічным узроўні досыць часта ўзнікаюць пытанні па банальным даспаванні — і, як вынік, губляецца сэнс. Напрыклад, паспрабуем зразумець, дзе якія члены сказа і што з чым звязана ў наступным радку: «А як, каханне? — аднасці асноў!» І калі вы раптам падумалі, што ў мяне ёсць правільны адказ — гэта зусім не так. Найбольш канцэнтраваны градус моўнага «расінхрон» — у другім вершы з надрукаванай падборкі, але і на шмат якія іншыя цягне адрэагаваць кароткім «І што?» Калі паэт не наўмысна выбудоўвае стратэгію непараўнення, тады нават не вершы, а аўтарскае сказабудаванне выклікае пытанні.

Так званая «традыцыйная» паэтыка, калі разглядаць яе на прыкладзе вершаў Івана КАПЫЛОВІЧА, мае істотны недахоп: пераважанне лірычных штампаў над канкрэтыкай. Так, у радку «Прайду скрозь туманы — убаку прасторы» ёсць, здаецца, досыць зразумелае слова «прасторы», але ніякай канкрэтыкі ў родным склоне за ім не стаіць, то-бок застаецца гадаць: ці то «прасторы радзімы», ці «прасторы лясоў/палёў», ці штосьці цікавейшае. Слова «прасторы» быццам дае чытачу адчуць разняволенасць — але канкрэтнага вобраза за ім не стварае. І менавіта на падобных недахопах будзе амаляваць уся падборка аўтара.

Ігар СІДАРУК з умеранай паспяховасцю выцягвае са звыклых (для абранай ім тэмы кахання) вобразаў нешта цікавае. Найбольш цікавым тэкстам у нізцы паўстае верш «Ты размаўляй са мною моўчкі...», які, як можна пабачыць па гэтым радку, ужо змяшчае ў сабе просты, але дзейны аксюмаран. Далей па тэксце лірычны герой твора размаўляе з каханай як заўгодна, толькі не з дапамогай моўнага апарату, чым адлюстроўвае невыказнасць пачуцця, якое шукае сябе па-за межамі вербальных сродкаў. Цікава, што ў спалучэнні з гэтым вершам наступны, «Грай без нот, слышы музыка», за кошт супрацьпастаўлення інстынктыўна цягне назваць братам па парадкальнасці пісьма, але калі ўгледзецца, вобраз музыкі цалкам рэалістычны. Ігар Сідарук, нягледзячы на невялікі памер вершаў (ад чатырох да пяці строф), паспявае разгарнуць пэўную канцэпцыю і ўжо адным толькі разгортваннем выклікае прыхільнасць.

Янка КАЛІНОЎСКІ — адзіны на ўвесь кастрычнік прадстаўнік маладога пакалення аўтараў. Нават калі б на стэронах не было фатаграфіі, па адным толькі семантычным полі твораў можна было б зразумець, што за паэт перад намі. І мне вельмі не хочацца ўключаць буржуна — але як жа шмат у творках гэтага маладога аўтара дэкадэнцтва! Калі ж заплочым на гэта вочы, то ёсць і неблагія хады. Па-першае, асважае звыклую пунктуацыю выкарыстанне матэматычных знакаў. Па-другое, кожнаму тэксту пра самазнешчэнне пасуе згаданне гурта Джой Дывіжн — тут гэта не выключэнне. Цікавым таксама паўстае злітнае напісанне аднаго з радкоў (які якраз рыфмуецца з «Джой Дывіжн») — «крышцааааоўкіл амаюццастрыжні» — праз якое лічыцца моцнае лірычнае напружанне. Увогуле, Янка Каліноўскі здольны да пэўнай афарыстычнасці (напрыклад, рэфрэн другога верша «боль — найвышэйшая ступень дасканаласці»), але тым цяжэй падтрымліваць узровень і ўтрымліваць увагу чытача не-рэфрэнамі, і гэта сапраўды спрацоўвае не заўсёды. Але, бывае, аднаго толькі імпульсу і вострага светаадчування хапае для таго, каб на фоне быццам бы прызнаных майстроў выдзяляцца ў выгадным святле.

Сярэдзіна восені ў паэтычным асяроддзі «ЛіМа» адзначаецца адпаведным чынам: водгаласы кахання, паглыбленыя ў сябе роздумы і (як жа без яе!) усюдысная пейзажная лірыка, якая, існуючы ў нейкім выключна тэкставым паралельным свеце, звышактуальна пры любым надвор'і.

Данііл ЛЫСЕНКА

Купала і Пастарнак

Хто быў прататыпам Доктара Жывага?

Музеі Янкі Купалы да 75-годдзя яго заснавання прайшлі XIII Міжнародныя Купалаўскія чытанні «Нам засталася спадчына». Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, які быў створаны яшчэ падчас Вялікай Айчыннай вайны, — даніна памяці беларусаў свайму паэту. Творчасць песняра і яго жыццёвы лёс — невычарпальная крыніца натхнення для многіх пакаленняў даследчыкаў і навукоўцаў, і не толькі беларускіх.

Музей і Міжнародны фонд Янкі Купалы правялі традыцыйную міжнародную навуковую канферэнцыю, прысвечаную творчасці і грамадскай дзейнасці песняра. Сярод цікавых адкрыццяў — знаходка невядомага аўтографу Я. Купалы. Письменнік і перакладчык Юрый Кур'яновіч прадставіў каштоўны дадатак да спадчыны песняра — рукапісны тэкст, сувязь з якім дапамог аднавіць ліст Я. Купалы ў рэдакцыю газеты «Беларусь» (20 сакавіка 1920 года), дзе згадваецца імя Яраслава Ясінскага. Так, знайшлася яго асабістая заява ў Мінскі губернска-земельны аддзел з просьбай прадаставіць працу. У нізе дакумента — рэкамендацыі акадэміка Сцяпана Некрашэвіча і Я. Купалы (6 жніўня 1920 года).

Не засталася ўбаку праблема літаратурнага перакладу класікі. Так, перакладчык Петэр Барас прысвяціў сваё выступленне перакладам Я. Купалы на венгерскую мову. Ён лічыць, што сітуацыя пакуль што пакаідае пытанні, але працэс пачаўся, і гэта варта ўвагі. Петэр Барас, напрыклад, займаючыся тэмай перакладу верша «Беларускім партызанам», прыйшоў да высновы: часам перастварэння на іншую мову вершы губляюць належны сэнс і, што немалаважна, эмацыянальную афарбоўку. Здраецца гэта ў асноўным па дзвюх прычынах: няведанне кантэксту і калі пераклад робіцца не з мовы арыгінала. Перакладчык адзначае: венгерскі варыянт вельмі добры ў сэнсе паэтычнай формы, але няздольны ілюстраваць думкі і настроі Купалы ў 1941 годзе. У пэўнай ступені гэта датычыцца і верша «А хто там ідзе?» — пасля перастварэння ён страціў узмацняльную часціцу «а», якая надае вершу зусім іншую танальнасць.

Абсяг тэм першай секцыі «Літаратуразнаўства і гісторыя літаратуры» не дазваляе казаць пра нейкія тэндэнцыі, якія аб'ядноўваюць аўтараў навуковых работ. Так, з цікавым параўнальным аналізам выступіла выкладчыца Святлана Сычова. На прыкладзе «Тутэйшых» Я. Купалы і «Вёскі» Андрэя Федарэнкі яна прааналізавала паняцце тутэйшасці як праявы беларускага нацыянальнага светапогляду. Аўтар даклада лічыць: паняцце тутэйшасці набыло адмоўны характар. Я. Купала паказаў асаблівы час, тых людзей, якія прыстасоўваюцца і якім усё адно, што адбываецца навокал, і наколькі глядзі на падзеі могуць адрознівацца, хоць тутэйшасць, безумоўна, адлюстравана ў розных тыпах персанажаў.

Выкладчыца Святлана Сычова выступае са сваім дакладам.

Андрэй Федарэнка робіць нешта падобнае, таксама адлюстроўваючы неадназначны гістарычны перыяд, і паказвае, што падзеі ў Мінску не заўсёды зразумелыя ў вёсках, дзе людзі жывуць па-іншаму. Сярод паралелей, якія праводзіць Святлана Сычова паміж творами, — адносіны маці да сыноў. Галоўнае ж адрозненне — у адчуванні надзеі самімі творцамі.

На канферэнцыі была прадстаўлена і праца энтузіяста з Расіі Юрыя Аляксеева пад назвай «Доктар А. П. Ярэміч — прататып Доктара Жывага, ці магчыма?». Я. Купала прысвяціў зборнік «Шляхам жыцця» доктару Аляксандру Ярэмічу (нарадзіўся ў Мінскай губерні), які выдаў яго за ўласны сродкі, хоць ёсць звесткі, што пра дапамогу прасіў доктар і Сяргей Ясенін. Прынята лічыць прататыпам Юрыя Жывага доктара Дзмітрыя Аўдзеева з Чыстопаля, але жыццёвы шлях герояў кардынальна розніцца. Аўтар гіпотэзы схільны да меркавання, што Барыс Пастарнак ад некага пачуў пра доктара Ярэміча, увасобіўшы навіта яго ў збіральных вобразе. А расказаць пра Ярэміча Пастарнаку мог Я. Купала, з якім рускі письменнік падтрымліваў стасункі. На карысць гіпотэзы выступаюць многія факты: з пачатку вайны абодва доктары працавалі ў шпітальных (адзін — у Петраградзе, другі — у Маскве), абодва былі накіраваныя ў Галіцыю Паўднёва-Заходні

фронт і, вярнуўшыся летам 1917 года, засталіся ўбаку ад жыцця разам з сем'ямі. Ім накіравана пакінуць свае гарады: адзін з'язджае ў выдуманы Юрацін, другі — у Благавешчанск-на-Амуры. Між тым, мала хто заўважае, што Благавешчанск згадваецца ў XIII частцы рамана.

У музейнаўчай секцыі разглядаліся праблемы і перспектывы развіцця сучаснага літаратурнага музея, а таксама яго роля ў папулярнасці выбітных творцаў. Большасць выступоўцаў пагадзілася з думкай, што музею неабходна пашыраць межы (у тым ліку праз інтэрпрэтацыю твораў інтэгравацца межыдyscyплінарна з многімі гуманітарнымі галінамі) і, самае галоўнае, успрымаць вобразы сваіх герояў не як забранзавелья, а як адкрытыя зменам, у многім нечаканыя.

Дарэчы, у межах канферэнцыі прэзентаваны выставачны праект да 110-годдзя прыезду Я. Купалы ў Пецябург «Душой я вольны чалавек», які ўпершыню экспанаванася на пляцоўцы Усерасійскага музея А. С. Пушкіна падчас VII Санкт-Пецярбургскага міжнароднага культурнага форуму ў 2018 годзе. Выстаўка прадстаўляе горад вучобы і творчага сталення паэта. Там пабачылі свет яго першыя зборнікі, адбылася трыумфальная прэм'ера «Паўлінкі». У экспазіцыі прадстаўлены выданні першай беларускай легальнай выдавецкай суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца», сярод якіх творы Я. Купалы. Унікальныя дакументы прадстаўляюць лідараў беларускага адраджэння: Браніслава Эпімах-Шыпілу, Антона Грыневіча, Вацлава Іваноўскага, Алаізу Пашкевіча, асвятляюць дзейнасць Беларускага навукова-літаратурнага гуртка студэнтаў Пецярбургскага ўніверсітэта і распавядаюць пра візіты паэта ў Ленінград у 1920—1930-я гг. Карта з беларускімі адрасамі дапаможа адшукаць купалаўскія мясціны ў сучасным горадзе.

Асобны раздзел прысвечаны аднаму з першых прафесійных перакладчыкаў Янкі Купалы і блізкаму сябру паэта Апалону Карыньскаму, знаёмства з якім адбылося ў Пецярбургу. Рарытэты з музейных збораў прадстаўляюць і іншых творцаў, хто перакладаў Купалу — Максіма Горкага, Валерыя Брусава, Яўгена Мазалькова, Сяргея Гарадзецкага. А комплекс, прысвечаны купалаўскаму перастварэнню паэмы Аляксандра Пушкіна «Медны коннік», прадстаўляе самога Купалу як перакладчыка рускай класікі. Дакументальны апавед дапаўняюць мастацкія работы беларускіх жывапісцаў і графікаў Віктара Барабанцава, Уладзіміра Сулкоўскага, Янкі Раманоўскага, Віктара Александровіча, скульптараў Валера Янушкевіча і Паўла Лука. Выстаўку можна наведаць да 5 снежня.

Яўгенія ШЫЦЬКА

ПАШТОЎКА АД КЛАСІКА

Нечаканыя знаходкі сёлетніх «Каласавінаў»

Літаратуразнаўчы і культуралагічны аналіз творчасці Якуба Коласа ніколі не перапыняўся. Доклады айчынных вучоных і гасцей замежна прагучалі на навуковай канферэнцыі «Каласавіны» — музей штогод арганізоўвае падобныя сустрэчы да дня нараджэння народнага паэта. Сёлета падзея была прысвечана 60-годдзю Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і 75-годдзю вызвалення Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Як зазначыла на адкрыцці «Каласавіны» галоўны спецыяліст упраўлення устаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Анжаліка Янкоўская, немагчыма ўявіць развіццё нацыянальнай культуры Беларусі без асобы Якуба Коласа — ён адыграў выключную ролю ў фарміраванні еднасці беларускага народа і абуджэнні нацыянальнай свядомасці. «Каласавіны» — працяг той важкай справы, якую ён рабіў, — захавання і папулярнасці нацыянальных традыцый

нашага народа», — упэўнена Анжаліка Янкоўская.

Ідэйны натхняльнік і адзін з арганізатараў самай першай канферэнцыі, Генадзь Тумас (у той час загадваў сектарам музея) згадваў, што назва «Каласавіны» прыйшла да яго падчас прагулкі ў Траецкім прадмесці, дзе тады, у 1985 годзе, праводзілася святая выяўленчага мастацтва. У тым жа годзе арганізавалі і «Каласавіны», а сёлета навуковы форум адбыўся 33 раз.

— За трэць стагоддзя існавання традыцыі «Каласавіны» яны сталі асновай коласазнаўства, а коласазнаўства з'яўляецца канцэптальным складнікам усяго літаратуразнаўства, усёй філалагічнай навуцы Беларусі, — разважаў падчас урачыстасці адкрыцця даследчык Анатоль Трафімчык. Літаратуразнаўца падарыў музею сваю кнігу «Гісторыя Круговіцкае школы. Сшытак 1: у часы Расійскай імперыі», дзе знайшлося месца і трылогіі Якуба Коласа «На ростанях». У выданні апісана гісторыя навучальнай установы — адметным у ёй з'яўляецца

тое, што там настаўнічаў педагог, які фігуруе ў трылогіі Якуба Коласа пад прозвішчам Саханюк. Так, у літаратуры захаваўся мастацкі партрэт гэтага настаўніка. «Колас пісаў вельмі рэалістычна. У які б кутчак Бацькаўшчыны мы не завярнулі, паўсюль — матывы яго творчасці», — упэўнена даследчык.

За сваю гісторыю «Каласавіны» сталі не толькі навуковым складнікам вялікай шматграннай і навукова-асветніцкай дзейнасці музея, але і перайшлі нацыянальныя межы, прыцягваюць у дом Коласа не толькі айчынныя, але і замежных навукоўцаў, аматараў беларускага слова з іншых краін. Сёлета музей атрымаў у падарунак фотаздымкі ваколіц Пярмі, а таксама дома ў Пярмі, у якім жылі Міцкевічы ў 1917 годзе — іх прывезла вучоны сакратар Літаратурна-мастацкага музея Марыны і Анастасіі Цвятаевых Эльвіра Калашнікіна.

Здавалася, столькі гадоў няма з намі песняра, можна было вывучыць і даследаваць спрэс усё дасканалы, але знаходкі зда-

Горад Перм. Злева ад царквы — дом, дзе ў 1917 г. жыла сям'я Міцкевічаў.

раюцца, кожная канферэнцыя нясе адкрыцці. Так, сёлета ў музей даслалі паштоўку, пазначаную 1942 годам, напісаную Коласам Сяргею Гарадзецкаму ў Маскву (аўтограф быў невядомы, знайшоўся выпадкова ў прыватным архіве ўнучкі нацыянальнага паэта Арменіі Аванэса Тумаяна).

Вынікі пошукаў у галіне коласазнаўства пачатку XXI стагоддзя, дасягненні ў даследаваннях праблем коласазнаўства разглядаліся ў фармаце пленарнага і секцыйных пасяджэнняў. Даследчык Яўген Гарадніцкі азнаёміў з аналогіямі, якія ён пабачыў у творчасці Якуба Коласа і Гётэ.

— Чаму ніхто з навукоўцаў не прыкмячаў дасюль аўтабія-

графічнага падабенства ў творы «Сымон-музыка»? Гэта і патрыятычныя матывы, і прыгодніцкія рысы, — выказаў здзіўленне літаратуразнаўца.

Аляксей Ненадавец заўважыў, што ніхто з беларускіх письменнікаў не апісаў працэс рыбалоўства так шырока, як Якуб Колас. Прагучалі на канферэнцыі і расповеды пра іншыя малавядомыя старонкі жыцця і творчасці класіка. Прадметам абмеркавання стаў і музей як удзельнік адукацыйна-выхаваўчага працэсу, як устаноўка ў супрацоўніцтве са школамі.

Яна БУДОВІЧ.

Фота прадстаўлена Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа.

Бажэна МАЦЮК

***

Халадэча і шэрасць. Апатыя. Сум.
Мы блюзнерым, бо праўду
не можам сказаць:
Павялічыўшы фота праз выдраны зум,
Не змаглі ўсе аскепкі малюнка сабраць.

У сюжэце, здавалася, ёсць і герой,
І канфлікт відавочны, і вобраз тугі —
Ды хаваецца сутнасць
за змрочнай гарой:
Хтосьці першы заўсёды,
а хтосьці — другі.

І туга не пужае, як быццам яе
На малюнку не знойдзеш —
няма там і нас,
А на сэрцы змянае кодла віе
Нітку болю, што ў вечнасці
звязвае нас.

Толькі фота парванае за напамін
Пра хвіліннае шчасце і радасць
сустрэч:
Я з табою самотная, ты — зноў адзін.
Выбачай, што сыходжу.
Прашу: не пярэч.

***

Пакуль ты маўчыш,
Адбываю бясконцы чыны
На бесплоднай зямлі каханья —
Ты знішчаеш усё дазвання:
І свой капітал,
І мой немалы барыш —
Гэта будзе падставай для развітання.
Даўка пахне сантал —
Выклікае мае мігрэні...
Можа, хопіць жыццёвай дрэні,
Што без роздому ты дастаеш з кішэні?
Для чаго ўсе пакуты прыняў Тантал,
Ты не скажаш ні мне,
Ні таму, хто цябе адамкне
Ад падпіленых вязнямі кратаў.
Так маўчанне мой дзень самне,
Быццам папараць — бот салдатаў...
Ты маўчаць навучыўся ў катаў.

Мой бестыяры

Я не ведаю, што рабіць з табой.
Здацца?
Закахацца?
Пайсці не тым шляхам?
На сэрцы іржой пабітая бляха,
У келіху моцны занадта напой.
Буду Лоймаю, мой цнатлівы Чорт.
Вернай.
І манернай.
Клянучь хай, няславяць.

Ад Шэша свечку грамнічную плавяць,
Вырошчваюць былівніку
ўзмоцнены сорт —
І смяецца з іх паўсівы Кадук.
Злыдні
Дні ды тыдні —
Ты, кажуць, дазволіў —
Па сэрцы сыплюць драбінкамі солі,
На былівнік кладуць камяні —
будзе брук,
Гэтай свечкаю асвятляюць нас
Ніцай.
Я Начніца,
Ты злосны мой Меша.
Скажы: чаму мне дагэтуль не смешна?
У келіху бездань, атрута і час.

***

Давайце памаўчым. На гэта ёсць
прычына.
Вакол ідзе вайна за розумы людзей,
За зніклых дзесь сыноў прададзенай
айчыны,
За дочак небыцця, чужына што крадзе.
Хай можам размаўляць —
дык дзейнічаць не хочам,
У кожным ёсць імперат —
ды не патрэбны ён...
Старызна на плячах і выцвілыя вочы —
Адзіныя сляды забітых сумах дзён.
Нам варта ці аджыць, ці з гонарам
памерці —
І гуру многім стаць, пайшоўшы
на спачын
З малітваю сваёй: «Вы словам шчыра
верце,
А болей — цішыні. Давайце памаўчым».

Дар'я ШЭІНА

На «Дзяды»

Прыйдзі, паслухай, як гуляе вецер
Паміж маўклівага кустоўя і ствалоў
Тых дрэваў, што калісь ішовечар
Глядзелі, як між іх ракой лілася кроў.

Прыйдзі, паслухай, што шапоча лісце,
Успамінаючы імёны тых,
Хто тут ляжыць, чакаючы на прыйсце
Хрыста, каб разам з Ім ажыць.

Прыйдзі, паслухай. Не пачуеш плачу,
А толькі ціхі голас. Ён заве
Усіх тых, хто гонар свой
яшчэ не страціў,
Прыйсці і памаліцца за сябе.

Прыйдзі, маліся шчырым пакаяннем
За грэх крываваы, што ляжыць на нас, —
Грэх забыцця і грэх маўчання.
Бо гэта Судны час, расплаты час...

Змітрок МАРОЗАЎ

***

Хачу спаліць дашчэнтну
Свае дні,
Каб сэрцы ажылі,
Загаварылі камяні.

***

Багата кніг чарнілам напісаў
Начэй бяссонных.
Я памаўчу. А што не дасказаў,
Пачуе вечнасць.

***

Жыццё чалавека —
Як след бліскавіцы,
На небе начным:
Імгненне святла —
І вечная цемрадзь.

***

Я не лічу жыцця гадзін,
Бо я — адзіны ў белым свеце...
Паэт павінен быць адзін,
Каб пасля смерці
Не памерці.

Санет Адаму Міцкевічу

Пушкін пра Міцкевіча:
«Які геній! Які святарны агонь!
Што я побач з ім!»

Пясяр каханья, Веры і Свабоды,
У Навагрудку зноў цвітуць сады.
Сын родны беларускага народа,
Натхнёным сэрцам вечна малады.

Перажылі пакуты і нягоды
Абуджаныя геніем «Дзяды»,
У іх жыве і мой далёкі продак,
Што трапіў у радок твой залаты.

Агнём тваім святарным я сагрэты,
Чытаю твае «Крымскія санеты» —
Вяртаюся душой да родных ніў.
Вітаю я цябе, Адам Міцкевіч,
Паэт — усім паэтам каралевіч,
Ты Аляксандра Пушкіна скарыў!

***

Жыццё?..
Як хутка час бяжыць!
Мастацтва — тое, што баліць?..
Хто ж мяне зможа навучыць
Нябеснаму мастацтву — Жыць?

***

Запаланіў свет інтэрнэт,
Чытач у ім адпачывае.
Том вершаў напісаў паэт.
Цяпер ён сам сябе чытае.

***

Сонца — царыца дня.
Поўня — царыца Ночы.
А хто для іх я?..
Сціплы чарнарабочы.

Віншваем з юбілеем!

Міхась ШАВЕЛЬ

Кліча дарога

Я з дзяцінства прывык
Не трымацца парога.
Мяне вабіла высь,
Мяне звала дарога.
Я жыву ў гарадку

На высокім паверсе.
А ў душы родны кут,
Нібы ліст у канверце.

Помню вёску сваю,
Помню рэчачку Шчару.
Нібы песню пяю,
Калі ў снах пра іх мару.

Рэдка езджу туды,
У дзяцінства мясіны,
І палоняць заўжды
Дарагія ўспаміны.

Шмат навокол красы,
А мне трэба нямнога.
Мяне вабіць лясы,
Мяне кліча дарога.

Я пакіну ў бары
І нуду, і трывожу.
Вось чаму так, сябры,
Я імкнуся ў дарогу.
Па начоx — не да сну:

Успамінаў так многа...
Трэба ў вёску махнуць,
Мяне кліча дарога.

Мая вёска

Побач з вёскай Навіны
Вежы-змахі паўсталі.
Падступіліся шчыльна
Да хацінак кварталы.

Тут жаданы наші госці
Землякоп-экскаватар.
І растуць да нябёс
Мураваныя хаты.

Як надыйдзе вясна,
Ажываюць узлессі.
Песцяць слых усім нам
Салаўіныя песні.

Ноччу ззяюць для нас
Электрычныя зоры.
Вельмі цяжка пазнаць,
Дзе тут вёска, дзе горад.

Уладзімір ЛІПСКИ

***

Усё ўсчалася з таго, што ўзяў і нарадзіўся хлопчык. Доўга не думаючы, яго назвалі Юрачкам, бо свет убачыў на Святога Юр'я.

Маці хлопчыка Марыя сустрэла ў Божым свеце свой сорака другі май, бацька Сцяпан — пяцідзесяты.

Юрачка стаўся шостым атожылкам у сям'і Марыі і Сцяпана. Старая Анэта, якая бабіла роды, як толькі абрэзала авечымі нажніцамі пупавіну, як толькі абцерла немаўля крамнай прасціной, сунула яму ў кволю ручку аловак, прыгаварыла: «Маем вылупіўся, дак от хай пра сваю жытку, пра сваё маянне на свеце і напіша. Хай нас усіх не забудзе згадаць!» Баба Анэта, відаць, хацела бачыць свежанькага, цёпленькага хлопчыка светлым коннікам у залатым шаломе вясновага Юр'я Святога.

Кожнае немаўля людзі адорваюць надзеяй. Дык гэтага жадала і мудрая, адзінокая Анэта, якая да з'яўлення Манінага і Сцяпавага Юрачкі страціла свайго мужа Самуся, сваіх сясцёр Раіну і Кацю, сваю дачку Таню.

Тым алоўкам, што баба Анэта сунула ў пяцярню Юрасіка, можна было б напісаць пра яе самую дужа шчымыя раманы. Але хлопчык рос павольна, а баба-павігуха старэла хутка. Ногі адмаўляліся хадзіць. Вочы пераставалі бачыць. Сэрца захлыналася ад стомы. Душу апыкала крыўда: навошта ж яе лёс такі выкручасты, чаму ж хатку яе акружылі лужы слёз?

Тую хатку, з тонкіх, як жэрдкі, бяровенцаў, Юрасік запамніў. Яна стаяла насупраць іх хаты, зрубленай у чысты вугал са зламаным казырком. Юрачкава хата пазірала на хату бабы Анэты ажно трыма лупатымі вокнамі. Але ж яго цягнула са сваёй цяліцы ў нізенькую, згорбленую хатку насупраць. Там заўсёды святлілася адзіносенкае акенца, а з коміна ішоў сівы дымок, быццам у хатцы ніколі не маглі сагрэцца.

З Анэлай жылі яе сіроткі-ўнукі Шурык і Надзька. А яшчэ ў іх была белая каза з барадой. І яна дала белае малако, зусім не такое, як каровіна, а густое, цягучае і вельмі ж сытнае. Юрасіку перападала таго казінага напою — трэба было толькі перабегчы дарогу. Ён часта адольваў пячаную вуліцу, як толькі навучыўся тэпаць.

Сядзяць на печы Шурык, Надзька, Юрасік, а баба Анэта слугуе ім. Налівае ў бляшаныя кубкі казінага малака, адрэзвае ад самапечанага бохана лусты хлеба ды ціха прыгаворвае, бы моліцца:

— Ешце, нябогі, дзакуйце Богу, што цёпленька ў хаце... Зайчык прыбягаў, нешта на нашым агародзе шукаў... Шукаў-шукаў, не знайшоў, у лес плачучы пайшоў...

Юрачку чамусьці запамнілася, што баба Анэта пры гэтым ціха плакала. Шурапатымі рукамі церла пачырванелыя вочы. Папраўляла клятчатую хустку, хавала пад яе белыя валасы, нібыта не хацела, каб іх бачылі дзеці.

Пазней, калі пайшоў у школу Юрасік, крыху даведзеўся пра тое, чаму баба Анэта была маўкліва-насусленая, як бы злосная, незадаволеная на ўсіх і ўсё. А як навяжа на галаву некалькі хустак, як апране замызаную кухвайку, возьме ў рукі сукаваты кіек, дык найначай Баба Яга. Але хлопчык не паляхаўся, а шкадаваў, бо яна рэдка ўсміхалася.

Аднойчы бабу Анэту завезлі ў бальніцу. Юрасік з маймай хадзілі даць белую казку, памагалі Шурыку і Надзьцы паліць у печы, варыць бульбу.

У хатцы виселі ў рамках фатаграфіі. Мама неяк падвляла сынка да іх, перахрысцілася:

— От, Юрасік, усё етыя людцы ўжо на небе. Самусь, во еты з вусамі, пайшоў на фронт і не вярнуўся. Анэта пахаронку атрымала. Сёстры яе, Раіна і Каця, з голаду паўміралі ў вайну. Адна за адной... Тацяну, во з доўгай касой, прыгажуню пісаную, мамку Шурыка і Надзькі, дрэвам прыбіла... Паслалі пасля вайны на лесанарыхтоўкі. Валілі сасну, а ствол неяк крутануўся не туды... Дрэва падмяла Тацяну пад сябе... От баба Анэта і гадуе ўнукаў...

Ад мамай споведзі Юрасік доўга не мог заснуць. Па небе плылі чорныя хмары, грымеў гром. І, здавалася, дзядзька Самусь з вусамі стуквае ў шыбы. У водбліску малакан бачыліся цёмныя зданыя яблыняў, а яму мролася, што цёткі Раіна і Каця, абвешаныя белымі торбамі, просяць кавалчак хлеба. Ды раптам зноў трашчыць на ўсё наваколле пярун і валяцца на яго і яблык, і дуб, што на агародзе, і ліпа, што каля брамы...

З той ночы і па ўсім жыцці Юрась, а пасля і Юрый Сцяпанавіч не-не дыў крычыць ува сне. Сны розныя чапляюцца да яго, а відовішча адно і тое ж: нехта моцна грыміць, навальваецца на яго і хоча ўчапіцца ў коўдру.

Цялец

Урывак з рамана

А з бальніцы бабу Анэту тады прывезлі нежывой. Юрасік першы раз бачыў мерцвяка, але не паляхаўся. Толькі вельмі-вельмі шкадаваў, што баба моцна спіць і не радуецца, колькі жоўтых астраў ляжыць у яе новай пасцелі. Буйныя кветкавыя кошкі акружалі яе ад галавы да ног. Здаецца, усе кветкі з яе прывулічнага агародчыка самі перабеглі ў труну, каб ёй было ўтульней. Пад колер астраў святлілася ўся баба Анэта. Утомлена спачывала.

Жоўтыя кветкі. Жоўтыя агеньчык свечкі. Жаўтлявыя рукі на грудзях і васковы твар бабы Анэты надоўга аселі ў памяці Юрасіка.

А яшчэ запамніў, як Шурыкаву і Надзькаву бабульку вынеслі на вуліцу. Асцярожна паставілі яе вузкі ложка на калёсы. І павезлі на белым кані ў той бок вёскі, дзе за блакітным лянным палеткам пачынаўся густы сасоннік.

Уся вёска пайшла за белым канём, за калёсамі з труной бабы Анэты. Толькі мама з Юрасікам засталіся сядзець на лавачцы каля яе хаткі.

— А куды павезлі бабку? — спытаў хлопчык.

— На неба, сыноч...

— Што там будзе рабіць?

— Жыць будзе, сыноч...

— Чаму ж не з усімі намі?

— Стамілася, сыноч... Сэрцайка не вытрымала...

Тады Юрасік упершыню ў жыцці адчуў, што і ў яго ёсць сэрца. І яно стукваецца, б'ецца, вырываецца на волю, як тая ластавачка, якую аднойчы спаймаў бацька і даў патрымаць у руках.

***

Юрасеў кумір Уладзімір Караткевіч пісаў, што доўгія гады лёс дае звычайна дурням. Для чаго? Ды каб спаўна напіліся жыццёвага соку, набраліся розуму. А тады ўжо лёгка паміраць, бо дужа ўсё ведаеш.

Пра гэта задумаўся Юрась Майскі, калі ўзяўся складваць кнігу свайго жыцця. Трэба ж апраўдаць давер зямной пакутніцы бабы Анэты, якая з надзеяй уклала яму ў ручку аловак, як толькі куткіну ў бацькоўскай хаце.

Складна ўсё спліялося. Нарадзіўся ў маі, прозвішча — Майскі. Убачыў свет у Юр'еў дзень — завуць Юрачкам, Юрасём, Юрасікам, Юрам, Юранькам, Юрашкам, Юраном, Юрасам, Юрушам, Юрачам. А для палякаў ён — Jerzy, Ежы, бы для таго толькі і жыве, каб ежу здабываць, ды спраўна жавачь.

Доўгія гады Юрась Майскі верыў, што ўсё падладзіла яму мама. І з месяцам нараджэння. І з днём святога Юр'я. Яна аднойчы нават прызналася:

— На Юр'я, сыноч, у нашым Заброддзі выганялі худобу на пашу. Пакутны дзень для пастухаў. Каровы здзічэла лётаюць, рыкаюць. Ведама ж усю зімачку стаялі ў хляве. Я вельмі не любіла ў гэты дзень бываць пастушкай. Таму ўзяла і нарадзіла цябе...

Юрась паверыў маме, бо пачуў ад яе такое, калі быў дужа малым. А малыя вераць мамам, хаця і не ведаюць, што менавіта яны засяваюць іх душы элітным зернем. Яно рунее, калосіцца, высыпае. Жні, спажывай умалотны мамін ураджай. Ды помні, ні на хвілю не забывай, хто выдаў табе квіток у зямны рай.

Пра маму Юрась пачаў даведвацца, як яе не стала. Ён усё некалі было: то ўвіхаецца каля печы, то карову доіць, то свінням замешвае, то ў агародзе сядзіць, з зямлем ваюе. А найбольшая ваярка за шасцёра дзяцей. То мужа паўшчувае:

— Ты, Сцяпа, не так бы строга да іх...

То кожнаму з дзяцей наківае:

— Няможна так!.. Бацька лазінай укапне!.. Неслухаў і Божанька не любіць...

Зірне на покуць. Перахрысціцца перад маленькім Ісусам, які трымае ў правай руцэ крыж, перавязаны блакітнай стужкай, а левай горне да сябе паслухмянага баранчыка з анельскім позіткам.

Мама ціха, клопатна жыла. Гэтак жа ціха і памерла, як бы заснула, стомленая і знясіленая. Толькі два словы прамовіла на развітанне:

— Дзеткі... Сцяпа...

Каля труны сабраўся ўвесь вывадак Майскіх: Сцяпан адразу ў сям'і не пан, асірацельны дзеці, спалоханыя нявесткі, зяці, заплаканыя пятнаццаць унукаў.

Святая Марыя бытта спала, толькі васковы твар і рукі, складзеныя на грудзях, нагадвалі пра незваротны шлях, куды яна сабралася. Усіх прасіла перад канчынай:

— Толькі не плачце... Не румзайце... Буду заўсёды з вамі... Юрась не паслухаўся мамы. Упершыню адчуў, што не проста яе сын, а часцінка яе цела, сэрца, душы. Яна ў сабе асцярожна вынасіла, беражліва вышпеставала жывы чалавечы камячок ды майскім дзянечкам пусціла ў свет новага Майскага. Студэнт журфака Юрась Майскі думаў пра гэта і абліваўся пякучымі слызамі: «Залатая мая!.. Як жа без цябе?.. Адзавіся, мама!..»

Хага адгукнулася галосным плачам. Не плакаў толькі бацька. Трымаў свае мазольныя далоні на яе халодных руках, не зводзіў вачэй са свайёй Манькі. Яны ж толькі тыдзень назад згулялі залатое вяселле.

Калі ўсе вярнуліся з могілак, Юрась не пайшоў у хату, за жалобны стол. Яго знайшлі за бульбяным палеткам, у травяністай сцяжынцы каля маміных градаў. Ён ляжаў так, нібыта цалаваў маміны сляды, і не плакаў, а гулка, надрыўна рыдаў.

— Перастань, Юрась!.. Мужык ты ці не? — супакойваў яго старэйшы брат Мікола, а ў самага з вачэй сцякалі раўчкі слёз.

— Не вернеш, братачка, маці... Не падымеш... — суцэшаў Пятрусь, які вярнуўся з вайны інвалідам.

Тым днём у Юрася ўсхадзілася сэрца. Гатова было выскачыць з грудзей. Ратавалі мамінымі травамі, настоямі. Нехта раздабыў аптэчнай валяр'янку.

А ноччу Юрась праваліўся ў сваё маленства. І нечакана (упершыню!) уявіўся страшны міг вайны. Яны з маймай бягуць у загон жыта, які адразу пачынаўся за хатай. А над ім, нізка ў небе, здзічэла рыкае чорная карова. Нібыта яе нехта надзьмуў і запустіў увесь. Ногі растапыраныя, хвост угору. Так уявіўся малому самалёт, на якім бачны быў шырокі варожы крыж.

Юрасік не ведаў тады, чаму так трывожылася мама. Яна ўсё мацней прыціскала яго да сябе, цяжка дыхаў і раз за разам паўтарала: «Божа, міленькі, злітуйся, выратуй!..»

Яна нястомна падымала пад сябе цябатыя сцябліны жыта. Каласы, налітыя цяжкімі зярнятамі, білі яе па твары. Даставалася ад іх і Юрасю, а мама прасіла:

— Сыночак, цяргі... Ой, бяда!.. Божа родны, памілуй, не дай загінуць...

Сёння Юрасю адгукнулася маміна сэрца. Яно вухкала, стукала тады так, нібыта прабівала грудзі, праклёўвалася на волю. Тое маміна сэрца і сённяшняе яго — аднолькава збалелыя.

Юрасю не спалася. Выйшаў у двор. Бухнаты месяц пасылаў на зямлю млявае святло, бытта нагадваў, што ён уладар таемнага нябеснага царства. У ім раюць усе памерлыя зямляне. Ён для іх — што сонца для жывых людзей. Такого задаваку Юрась ужо аднойчы бачыў. І запамніў навечна.

Было гэта мо ў чацвёртым класе. Ён чамусьці страшэнна захварэў. Ці то дужа астудзіўся пасля каганя на горцы, ці то нагу вывіхнуў, а мо і трэшчыну ў костцы займеў, але ляжаў каля печы ў моцнай гарачцы. Здавалася, свет перакуліўся і ён ляцеў у ступе з мяцёлкай на вогненную лавіну. Калі вось-вось не ўцягнуўся ў пякотнае вогніва, пачаў ад страху надрыўна клікаць падмогу:

— Мама!.. Матулька-а-а-а!..

У гэты міг адчаю — адкрыў вочы і ўбачыў маму. Яна хадзіла па пакоі белая, што снег, абедзвюма рукамі трымала галаву, бытта не дала ёй раскалоцца. Калі пачула Юрасеў покліч, мігам кінулася да яго:

— Сыноч!.. Сынулька!.. Чым падмагчы?.. Глытні цёплэе вадзічкі з малінай...

— Матулька!.. Гарыць усё... Лячу!..

— Мой любенькі, пацяргі... Бацька паляцеў па фельчара Дзенісенку...

Юрась цяжка ўздыхнуў. І перад тым, як зноў праваліцца ў вогненную бездань, убачыў у акне зыркую поўню. Месяц бытта падміргаў яму, заманьваў у сваё патаемнае царства...

Цяпер ад тых успамінаў маленства яшчэ болей заклала ў сэрцы. Юрась круціўся ў пасцелі, як уюн у таптусе. Мамы-ратавальніцы побач няма. Ніхто, так як мама, не паспакувае. Ніхто і нішто ў свеце не заменіць маму. Як жыць далей?..

Тымі асірацельнымі днямі Юрась надумаўся напісаць кнігу «Кардыяграма майго сэрца».

Кацярына ПАЛЯНСКАЯ:

«Што такое паэзія на самай справе, не ведае ніхто — і дзякуй Богу»

Нягледзячы на своеасаблівую роднаснасць і падабенства, якое аб'ядноўвае рускую і беларускую мовы, літаратуры нашы адрозніваюцца. Можа, адрозненні не такія заўважныя, як у выпадку з іншымі культурамі, але гэта таксама вымагае дзейнага для стварэння культурнага дыялогу. Размова з аўтарам — заўсёды спроба зазірнуць у яго «творчую кухню», а размова з аўтарам іншай культуры — яшчэ і спроба высветліць, чым мы насамрэч адрозніваемся і ў чым падобныя, калі гаворка ідзе аб творчасці. Карэспандэнт «ЛіМа» пагаварыла з пецябургскай паэтэсай Кацярынай Палянскай напярэдадні яе творчага вечара ў Мінску, які сёння мае адбыцца ў Доме кнігі «Светач».

— Ці памятаеце, калі і аб чым быў напісаны ваш першы верш?

— Калі гэты дзіцячы набор слоў з некалькімі рыфмамі можна назваць вершам, то — так, памятаю. Мне было каля пяці гадоў, я ўпершыню ў жыцці ўбачыла кая, агромністага ламавога кая светлашэрай масці, і ў поўным захваленні ад такога дзіўнага стварэння раптам зарыфмавала некалькі радкоў.

— Як ваша адукацыя і праца ў галіне медыцыны паўплывалі на творчасць?

— Любая адукацыя дае «структурызацыю мозга», без якой у літаратуры няма чаго рабіць, а любая праца дае жыццёвы досвед, перажыванні і назіранні, якія, вядома, уплываюць на творчасць любога аўтара. Як канкрэтна, — баюся, што ніхто не можа сказаць. Хаця можна было б шмат нагаварыць пра чалавечыя лёсы і пакуты, якія бачыць урач. Магчыма, гэта часткова правільна, а можа, і не.

— Як ставіцеся да ідэі «дыктату мовы»? Вашы вершы нараджаюцца неасэнсавана або вы кантралюеце гэты працэс? Часта дапрацоўваеце свае тэксты?

— Стаўлюся да ідэі з вялікай асцярожнасцю, таму што з яе дапамогай можна апраўдаць любую графаманскую лухту — маўляў, быццам, так «надыктавана» і так адчуваю. Бо што такое паэзія (менавіта паэзія, а не проста — рыфмаваная або нерыфмаваная «тэксты»), на самай справе не ведае ніхто, і — дзякуй Богу. Думаю, што паэзія існуе на мяжы ірацыянальнага і рацыянальнага: ірацыянальна таму, што вольна да мяне, напрыклад, ідэя верша заўсёды прыходзіць незразумела адкуль, звонку, прыходзіць імператыўна і, як правіла, у самы нечаканы момант, і адмахнуцца ад яе (гэта можа быць проста радок, які раптам узнікае ў галаве) немагчыма. Але ніколі не магу

выдумаць гэтую ідэю сама па ўласным жаданні: не магу захацець напісаць пра што-небудзь, а потым сесці і напісаць. А рацыянальнага — таму, што радок — гэта яшчэ не верш. З вершам неабходна працаваць. І працую я з кожным вершам абавязкова, часціком вельмі доўга і пакутліва, да таго часу, пакуль недзе ўнутры сябе не разумею: усё, больш змяніць у ім нічога не магу. Бывае так, што ўжо напісаны верш мяне не задавальняе, і ён доўга ляжыць (часам — гадамі), а потым я вяртаюся да яго і ўзважваю, што менавіта не задавальняе і як яго трэба дарабіць.

— Як нараджаюцца вобразы ў вашых тэкстах?

— Зноў жа, не магу сказаць нічога пэўнага. Вельмі па-рознаму бывае. Гэта можа быць успамін, які раптам усплыў у памяці, твар, размова, пейзаж, перажыванне, чыйсьці лёс, а можа быць што-небудзь іншае, што заўгодна. Адно магу сказаць дакладна: прыдумаць з галавы нічога не магу, не ўмею. Умела б прыдумаць сюжэт — пісала б прозу.

— Як вы ставіцеся да канцэпцыі натхнення? Што натхняе вас?

— Думаю, што натхненне проста не можа не існаваць хаця б таму, што ў любові, славянскай, прынамсі, мове ёсць слова, якое абазначае гэты стан — стан уваходжання ў чалавека нейкай творчай энергіі звонку. І любы, хто піша, думаю, гэты стан перажываў у той ці іншай ступені. Без натхнення на самай справе можна — на адным толькі майстэрстве — напісаць і рыфмаваны верш, і верлібр. Але гэта будзе менавіта, як цяпер модна чамусьці казаць — «тэкст», без «факта

паэзіі» — няўлоўнай, як само натхненне. Але аднаго натхнення для паэзіі мала: патрэбна, як у любой творчасці, яшчэ і высокае майстэрства і велізарная праца. З майго пункту гледжання (які нікому не навязваю), натхненне без майстэрства — графаманства, але майстэрства без натхнення — рамесніцтва. І вось што дзіўна: усё разумеюць і прымаюць тое, што для мастака ці скульптара вельмі важна натхненне, але не менш важныя тэхнічнае майстэрства і ўпарта праца (усе сапраўды вялікія мастакі дасканалы валодалі тэхнічнымі прыёмамі і нават мелі свае сакрэты), а калі гаворка заходзіць пра паэзію, дзе матэрыялам з'яўляецца само слова — вялікі «першаматэрыял», — узнікаюць самыя розныя меркаванні. Іншая справа, што ў сапраўднага паэта і само майстэрства ўжо такога ўзроўню, што яно амаль не ўсведамляецца ў працэсе напісання — яно проста ёсць, гэтак жа, як не ўсведамляе свайго майстэрства і не думае над тэхнічнымі прыёмамі, напрыклад, музыка або кампазітар высокага ўзроўню.

— Якімі вы самі бачыце свае вершы? Як маглі б іх апісаць?

— А вось на гэтае пытанне я адказаць наогул не магу. Ды і няварта паэту разважаць пра свае вершы, тым больш апісваць іх. Магу толькі сказаць, што пішу не вельмі шмат і толькі тады, калі не напісаць не магу. Прымаю прыныцы «калі можаш не пісаць — не пішы» вельмі дакладным. Ну і яшчэ магу сказаць, што вельмі цешуся, калі вершы мае аказваюцца сугучнымі і патрэбнымі не толькі мне самой, але і іншым.

— Чаго імкнецеся пазбягаць у творчасці?

— Пошласці — таксама паняцце няўлоўнае, але якое рэальна існуе — ва ўсіх яе праявах.

— Ваш любімы паэт — Аляксандр Блок. Ці адчуваеце вы ўплыў сімвалізму або ўвогуле эстэтыкі Сярэбранага веку на свае вершы? Якія яшчэ аўтары вам падабаюцца?

— Вядома, гэты ўплыў ёсць, нават калі я яго і не ўсведамляю. Не можа не ўплываць на нас тое, што мы палюбілі яшчэ ў юнацтве і пранеслі праз жыццё. А падабаецца мне практычна ўся руская класіка, як у прозе, так і ў паэзіі. Прычым па настроі: сёння мне можа быць сугучным Лермантаў, а заўтра — Бродскі.

— Каго чытаеце з сучаснікаў? Ці ёсць сярод вашых любімых аўтараў беларускія?

— Наш час дзіўны спалучэннем вялікай колькасці добрых (а то і проста неверагодных) сапраўдных паэтаў — як

у Расіі, так і ў Беларусі, і ў Украіне — з вельмі малай іх вядомасцю не толькі для шырокага кола чытачоў, але і ў самім літаратурным асяроддзі, якое ўяўляе на дадзены момант мноства перасякальных «колаў і гурткоў». Выйсці да чытача сучаснаму паэту цяжка, прычым ад якасці вершаў гэта не залежыць увогуле ніяк.

Але стараюся знаходзіць і чытаць цікавых аўтараў. З сучаснікаў вельмі люблю вершы Бахыта Кенжэева, піцёрскіх Таццяны Вольскай, Алега Левітана, Віталія Дзмітрыева, Уладзіміра Шэмшучэнкі, Аляксандра Танкава, Вячаслава Лейкіна, маскоўскіх Яўхіма Бершына, Ганны Гедымін, Генадзя Калашнікава, екацерынбургскіх Вадзіма Дулепава і Андрэя Растаргуева, люблю вершы Аляксандра Кабанова з Кіева і Ірыны Еўсы з Харкава. Што ж тычыцца беларускіх паэтаў, то вельмі любіла і люблю вершы Юрыя Сапажкова, якога, на жаль, ужо няма з намі, Анатоля Аўруціна, Таццяны Шпартавай, Лізаветы Палеев, Таццяны Шэінай, ды многіх іншых...

— Як часта вы сустракаецеся з чытачамі? Як адчуваеце сябе падчас гэтых сустрэч?

— З чытачамі сустракаюся даволі рэдка, толькі тады, калі прапануюць дзе-небудзь выступіць (а гэта бывае нячаста), сама сабе арганізоўваю выступленні не ўмею, ды і часу і сіл на гэта няма. Але вершы чытаць люблю і таму падчас сустрэч з чытачамі адчуваю сябе вельмі добра і спакойна: калі ўжо людзі нейкім чынам даведліся пра выступ і знайшлі час і сілы вечарам выбрацца з дому і прыйсці на выступ цалкам нямедыйнага і малавядомага аўтара, то яны хочучы паслухаць вершы (а гэта ж зусім не адпачынак, але вялікая праца). А значыць, і чытаць для іх — адно задавальненне.

— Якой вы ўяўляеце беларускую публіку?

— Шчыра кажучы, не раблю ніякай розніцы паміж беларускай і расійскай публікай. Калі людзі любяць вершы, разумюць іх і хочучы слухаць — якая розніца, дзе гэта адбываецца? Хіба толькі ў тым, што ў Мінску выступаю радзей, чым у Пецябургу. Але сябры імкнуцца распаўсюдзіць інфармацыю пра выступленне, слухачоў прыходзіць больш (прынамсі, так было на мінулым) — бо невядома, ці змагу я прыехаць калі-небудзь яшчэ. А ў Пецябургу ўсе свае, усё ведаюць, што выступленні арганізуюцца рэгулярна, і могуць «адкласці на іншы раз», нават калі вершы ім па душы...

Гутарыла Дар'я СМІРНОВА

Кацярына ПАЛЯНСКАЯ:

***

Атрымаўшы ад лёсу ледзь тое,
што слёзна прасіў,
І ў пародыі гэтай адчуўшы пах пастак
і здэкаў,
Разумееш: пара ратавацца,
хоць рэшткамі сіл,
Ды, без ведаў — куды, чыкіляеш
туманам нясцерпным.

Вось такія тут справы.

Плюеш захаплены стогн,
Круціш словы ў руках, прыліпаеш
да ходкага выразу.
Кштальту «торг не да месца»
(дакладна, які табе торг!),
Неўпапад размаўляеш, і моўчкі —
з сугучным правісам.

Потым шэрацыю прыцемка
доўга стаіш ля акна,
Доўга мнеш цыгарэту ў здранцвельх
задумлівых пальцах.
А прастора двара, вадасцёк і сляпая сцяна
Правісаюць канвою на дрэнна
наладжаных пляцах,

Перспектыву губляюць і рэзкасць,
і быццам бы дым,
Вытанчаюцца, рвуцца адказам
да выбухаў скрытых...
Кіпень ліпеня. Бы невымоўная
форма вады,
Заліваецца ў лузе малінавы
строкат скрытню.

Пераклад з рускай Даниіла ЛЫСЕНКІ

***

Што застаецца, як толькі адпльў
перон,
Сонная правадніца прасціны лічыць?
Што застаецца? —
Кубкаў казённых звон,
Шорхат газетны, скамечаныя абліччы.

Што застаецца?

Сціпляя ўтульнасць купэ,
Цьмяныя за акном будынкі,
заводы, паркі.
Там, за сценкай, нехта спявае, н'е,
П'е і спявае, акорд беручы, як чарку.

Што застаецца? Шум, бурленне вады
У аграмадністым і старым тытане.
Прэч! І няважна зусім — куды...
Ці назаўсёды? — сцінае сэрца пытанне.

Што застаецца? Напэўна,
напросту жыць
Як набяжыць, да апошняй мяжы,
да змогі.

Гледзячы, як абыякава час імжыць,
Звыкнешся з эмігранцкай дарогай.

Што застаецца? Сустрэчныя цягнікі,
Дым, сілуэты ў змроку, самотны вечар
Ды незаўважаны на прыпынку нікім
Бэзавы куст азяблы, няйначай вечны.

Пераклад з рускай мовы Янкі ЛАЙКОВА

Ідылічны сон

Мроілася ясна, як на яве,
Іншае жыццё аднойчы мне:
Морды ў серабрыстых мыюць травах
І ўздыхаюць коні ў маім сне.

Мёдам светлым поўны зорны вулей.
З цёмных грыў мёд капае ў траву.
На зямлі табунчыкі паснулі,
Сёдлы скінуўшы пад галаву.

Светлы пот блішчыць на тварах
цёмных,
На агню астылага вуглях,
Стому склейвае на вях сонных
І былінкі сонных ў палях.

Спяць яны, калі ўздыхаюць коні,
Дыхаючы зорнаю красой.
Поўныя яшчэ мае далоні
Гаркаватай свежасці начной.

Спяць, пакуль зваротна не кіўнецца
Маятнік імгнення і пакуль
Крохкага спакою не кранецца
Сум няясны, невядома скуль.

Пераклад з рускай мовы Яны БУДОВІЧ

Не стаць ахвярай інтэрнэту

На чым грунтуецца пазітыўны прагноз жыццяздольнасці кніжніц?

Уяўленне пра бібліятэку як пра кантэйнер для інфармацыі зжыло сябе канчаткова. Аснова зносін сёння — узаемадзеянне анлайн. Для працоўных сустрэч выкарыстоўваюцца вэбінары. Інтэрнэт даў магутны імпульс для развіцця кніжніц. Умацоўваецца міжнароднае супрацоўніцтва па рэалізацыі праектаў адкрытага доступу да вынікаў навукова-даследчай дзейнасці. Развіваюцца рэсурсы адкрытага доступу (*Open Acces*), удасканалюцца стандарты метадавых, падтрымліваюцца ініцыятывы адкрытай навукі (*Open Science*). Веды распаўсюджваюцца з дапамогай сеткавых тэхналогій і лічбавы асяроддзям. Бібліятэкі змяняюць вектар развіцця.

Аддалены доступ да інфармацыі прад'яўляе новыя патрабаванні да ролі кніжніцы, бо сёння знаходзіцца ў бібліятэцы фізічна не патрабуецца. Якая тады будучыня? Як застацца кніжніца запатрабаванай?

НАЙЛЕПШЫ НАВІГАТАР

Калі прааналізаваць бібліятэчную карту свету Міжнароднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый (IFLA), Беларусь знаходзіцца на 7-м месцы па колькасці бібліятэк на 1 млн жыхароў сярод 90 краін свету, якія прадставілі свае статыстычныя звесткі для размяшчэння на рэсурсе. Каб вызначыць месца Беларусі на бібліятэчнай карце свету, узнікла ідэя распрацоўкі анлайн-рэсурсу «Беларусь бібліятэчная». У якасці фармату падачы інфармацыі выбраны лангрыд — (англ. *longread; long read* — «доўгае чытанне») — фармат падачы вялікіх тэкставых матэрыялаў у інтэрнэце. Аднак існуе меркаванне, што інтэрнэт-карыстальнікі не чытаюць доўгія тэксты. У 2014 г. кампанія *Newswhip* правяла даследаванне папулярных навінавых матэрыялаў. Аказалася, што інтэрнэт-карыстальнікі часцей чытаюць кароткія тэксты аб'ёмам да 500 слоў і доўгія, аб'ём якіх перавышае 1200 слоў. Галоўная асаблівасць *longread* — грунтоўнае паглыбленне ў тэму. Ідэя стварэння анлайн-рэсурсу лангрыда «Беларусь бібліятэчная» ў 2019 годзе была падтрыманая на самым высокім дзяржаўным узроўні — грантам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у культуры. Цяпер рэсурс на стадыі распрацоўкі, але частка падрыхтаванай інфармацыі ўжо прадстаўлена: <http://belaruslibrary.nlb.by>. Лангрыд рэгулярна папаўняецца і абнаўляецца, каб прадэманстраваць усе грані сучасных бібліятэк, іх запатрабаванасць і ролю ў развіцці краіны.

У панаванні бязмежных магчымасцей сусветнай павуціны цяжка абысціся без інфармацыйных правайдараў і навігацыйных кансультантаў. Бібліятэкі ствараюць віртуальныя даведачныя службы, каб карыстальнік з любога пункту, маючы інтэрнэт, мог звярнуцца па бясплатную інфармацыю.

На першы погляд здаецца, што сёння кожны можа знайсці інфармацыю без складанасцей. Але ці дакладную, ці якасную? Вось тут і наспявае пытанне пра ролю кніжніцы. Даследчыкі сыходзяцца на меркаванні, што прафесійныя магчымасці бібліёграфа значна шырэйшыя, чым пошукавыя магчымасці камп'ютара. Інтуіцыя, мысленне, мэтанакіраванасць — рысы, якія «за» бібліёграфа: пошук выходзіць далёка за межы фармальнага правіла! Тым не менш без віртуальнай камунікацыі — нікуды. Як прыклад — сэрвіс «Віртуальная даведачная служба» Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі, які дэманструе пашырэнне бібліятэчна-бібліяграфічнай дзейнасці,

выкарыстанне найноўшых тэхналогій, што прызвана задаволіць патрабавальных карыстальнікаў: яны атрымалі магчымасць задаваць пытанні анлайн.

ГАЛАГРАМЫ І 3D

Сюжэты з фантастычных фільмаў становяцца ўсё бліжэйшыя. І дзе? У кніжніцы. Яшчэ летась Нацыянальная бібліятэка Беларусі прадэманстравала выстаўку мастацкіх галаграм «Галаграфія-2018. Мінск» — «Асвета. Пазнанне. Прагрэс». Выстаўка ўражвала не толькі колькасцю прадстаўленых галаграм (каля 150!), але і тэматычнай разнастайнасцю. Сярод экспанатаў — атрыбутыка Вялікай Айчыннай вайны, хрысціянскія рэліквіі («Крыж Еўфрасінні Полацкай», «Жыровіцкая ікона Божай Маці», «Дары валхвоў», «Купяцкая ікона Прасвятой Багародзіцы»), музейныя каштоўнасці (серыя «Клады зямлі беларускай»). Упершыню ў галаграфічным выглядзе паўсталі кніжныя скарбы з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — каштоўныя старадрукаваныя выданні «Біблія Францыска Скарыны (Прага, 1517—1519), «Евангелле» Пятра Мсціслаўца (Вільня, 1575 г.), «Новы Завет і Псалтыр» (Кучаў, 1652 г.). Галаграмы створаны

вядучымі беларускімі прадпрыемствамі «Магія святла» і «Галаграфічная індустрыя», заснавальнікам якіх стаў вучоны з сусветным імем Леанід Танін. «Галаграфія» перакладаецца як «поўны запіс выявы». І гэта не візуальны падман, а фізіка. Галаграфія — навука маладая, сучасная і перспектыўная. Беларусь — адна з нямногіх краін, дзе ствараюцца мастацкія галаграмы. Цяпер галаграма знаходзіцца прымяненне ў медыцыне, даследаваннях космасу, шоу-бізнесе, дызайне інтэр'ера, рэкламе і... у кніжніцы. Ці не будучыня гэта, якая наступіла ўжо сёння?

А як наконт акулераў віртуальнай рэальнасці? І гэта ўжо не мары... Павандраваць па свеце з дапамогай такіх акулераў, а таксама іншага абсталявання можна ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна, Полацкай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Ф. Скарыны... Карыстальнікам мультыцэнтра «Совушка», створанага на базе дзіцячага філіяла Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі ў межах праграмы трансгранічнага супрацоўніцтва «Польшча — Беларусь — Украіна» 2007—2013 гг., прапануюцца 8 адукацыйных праграм, у тым ліку лабараторыя робататэхнікі. Пры падтрымцы Інфармацыйнага цэнтра Пасольства ЗША ў Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя І. Х. Каладзева арганізаваны інфармацыйны цэнтр *Borisov InfoUSA*, у склад якога ўваходзяць STEAM-лабараторыі канструявання, электронікі і праграмавання, вывучэння англійскай мовы. Наведвальнікі Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя В. П. Таўлая г. Баранавічы могуць асвойваць 3D-тэхналогіі, асновы праграмавання, кіраваць робатамі і канструяваць. З дапамогай Інфармацыйнага цэнтра Пасольства ЗША «тэхнічная лабараторыя» была адкрыта і ў Маладзечанскай цэнтральнай бібліятэцы імя М. Багдановіча, у Брэсцкай абласной бібліятэцы. Наведвальнікі Полацкай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў межах адукацыйнага праекта «STEAM-адукацыя» рэалізуюць шэраг праектаў па выкарыстанні электрычнасці.

ЭЛЕКТРОННАЯ ЦІ ЛІЧБАВАЯ?

Крыніцы інфармацыі змяніліся са з'яўленнем глабальных камп'ютарных сетак. Немагчыма пераацаніць імпульс, які далі інтэрнэт-тэхналогіі для развіцця электронных бібліятэк.

Узаемадзеянне з інфармацыяй незалежна ад геаграфічнага знаходжання і часу — асноўная перавага лічбавай бібліятэчнай сістэмы. Люстэрка бібліятэчных паслуг — лічбавыя бібліятэкі, якія павінны ахопліваць друкаваныя і лічбавыя матэрыялы, выказала думку Рухія Мубарыз кызы Мамедава, начальнік аддзела інфармацыйных рэсурсаў Акадэміі юстыцыі Міністэрства юстыцыі Азербайджана, падчас VI Міжнароднага кангрэса ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Лічбавая бібліятэка аналагічна традыцыйнай з пункту гледжання разнастайнасці і складанасці калекцыі. Лічбавая і традыцыйная бібліятэкі — не канкуруючыя формы, лічыць Рухія Мубарыз кызы Мамедава. Тэхналогіі электроннай бібліятэкі будуць дапаўняць традыцыйныя функцыі бібліятэчных паслуг. Ды выкарыстанне тэрмінаў «віртуальная», «лічбавая», «электронная бібліятэка» стварае пэўную блытаніну,

мяркуе Р. М. кызы Мамедава. Электронная бібліятэка забяспечвае збор інфармацыі і паслуг у электронным выглядзе, напрыклад, аптычны відэадыск (не лічбавы). Лічбавая бібліятэка забяспечвае збор інфармацыі і паслуг. Віртуальная бібліятэка фізічна не існуе, часцей за ўсё выкарыстоўваецца для абазначэння бібліятэкі з размеркаванымі калекцыямі ці паслуг, якія з'яўляюцца і дзейнічаюць як адно цэлае. Тыповы прыклад — вэб-сайт з паказальнікамі і спасылкамі на іншыя сайты. Такім чынам, электронная бібліятэка ў параўнанні з лічбавай валодае больш шырокім спектрам дзеяння. Аднак лічбавая стала больш перспектыўнай з прычыны адпаведнасці такім патрабаванням, як лічбавы аўдыя і відэа. Сёння тэрмін «лічбавая» выкарыстоўваецца адносна як электронных, так і віртуальных бібліятэк. Адна з галоўных пераваг лічбавай кніжніцы ў тым, што электронную копію могуць адначасова атрымаць шматлікія карыстальнікі з розных месцаў. А яшчэ перавага — дакладнае захаванне: лічбавая інфармацыя можа быць скапіравана без памылак.

ЛІЧБА, ПРАВА, БЯСПЕКА

Даследаванні ў галіне электронных бібліятэк спараджаюць новыя пытанні і турботы. Галоўная з іх — пытанне аб аўтарскіх правах і тэхналагічным старэнні. Трыманне аўтарскіх правоў у лічбавым асяроддзі — сур'ёзная праблема. Асноўная рызыка для лічбавых аб'ектаў — не фізічны знос, а старэнне тэхналагічных прыладаў для іх чытання. Таксама — старэнне праграмага забеспячэння. Бібліятэкі павінны абапірацца на стандарты, такія як *MARC* і *SGML*, пераканана Р. М. кызы Мамедава, якія, як чакаецца, могуць існаваць у хуткай будучыні.

У вэб-прасторы нізкая доля нацыянальнага кантэнту, што можа прывесці да страты нацыянальнай ідэнтычнасці, турбуецца даследчык Вячаслаў Брычкоўскі, загадчык сектара аддзела капаратываўнага ўзаемадзеяння Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. І таму патрэбна актыўная работа па прасоўванні айчыннага кантэнту. На пашырэнне доступу да аб'ектаў лічбавай культуры ў віртуальнай прасторы, захаванне культурнай спадчыны накіраваны сайт «Беларусь у інфармацыйнай прасторы». Гэта выдатны навігатар у нацыянальнай вэб-прасторы, які дапамагае сарыентавацца ў шматлікіх беларусазнаўчых рэсурсах, каб атрымаць аўтарытэтную звесткі пра нашу краіну праз адзіны пункт доступу.

Пастаяннае з'яўленне новых крыніц інфармацыі прымушае мабілізавацца. У сакавіку 2019 года прынята Канцэпцыя інфармацыйнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, якую распрацоўвалі на працягу некалькіх гадоў. Як не стаць ахвярай інтэрнэту? Бібліятэкі маюць патэнцыял, каб зрабіць вэб-прасторы больш карыснай, аб'ектыўнай і інклюзіўнай, перакананы Вячаслаў Брычкоўскі. Інтэрнэт прапануе доступ да інфармацыі кожнаму. Але сярод фэйкавых навін дзе гарантыя, што інфармацыя дакладная? Ці не гэта абумоўлівае першачарговую задачу і месца бібліятэкі ў сучасным лічбавым свеце?

Наталія СВЯТЛОВА

Пад павелічальным шклом

Сучаснае беларускае мастацтва вачыма замежных спецыялістаў

Часам складваецца ўражанне, што мусіць перад глядачом апраўдвацца. Недахоп матэрыялаў для выканання якаснай работы, узровень жыцця... Альбо ідэя была канцэптуальнай, і таму стала для большасці незразумелай.

А ці павінен мастак, працуючы над творам, рабіць ключавым меркаванне глядача? Тонкая нітка праходзіць паміж жаданнем дагадзіць глядачу і камерцыйным мысленнем, якое ламае творчае. Гэтая з'ява прасочваецца ва ўсёй гісторыі мастацтваў, і тут грэшныя не толькі беларускія мастакі.

Сучасны глядач вельмі патрабавальны, пры гэтым часам не здольны судзіць пра сучаснае мастацтва. А часам, наадварот, звыклы да акадэмізму.

Чыстае мастацтва — гэта заўсёды рэфлексія. Аўтар мае поўнае права не апраўдвацца перад глядачом і не адлюстроўваць рэаліі навакольнага свету, калі гэта не ёсць тое, пра што ён хоча сказаць сэрцам. Мастак павінен, улічваючы меркаванне мастацтвазнаўцаў, рухацца наперад, задаючы сваёй творчасцю высокую планку, каб глядач захацеў узяцца да гэтай планкі і зразумець творчую глыбіню.

Выстаўка «Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам» — выдатны прыклад таго, што беларускі мастак яшчэ не да канца ўсведамляе права на свабоду ў сваёй творчасці, не выключаючы пры гэтым прырычыпы маралі і эстэтыкі.

Ці магчыма быць часткай арт-рынку і прадаваць работы, створаныя без дыктоўкі? Так, калі мастак знайшоў сябе, індывідуальны аўтарскі почырк і кірунак, ён не павінен баяцца выказвацца і быць незразумелым.

Свае думкі пра рэаліі беларускага сучаснага мастацтва выказалі замежныя эксперты на прэс-канферэнцыі па падвядзенні вынікаў «Восеньскага салона з Белгазпрамбанкам». Меркаванні былі розныя, але, тым не менш, погляд збоку для сучаснага беларускага мастацтва вельмі карысны. Таму прапануем чытачам выказванні сяброў міжнароднага журы.

Эгле ЮАЦЭВІЧУТЭ, крытык і куратар сучаснага мастацтва, Нацыянальная галерэя мастацтваў у Вільні (Літва):

«Мяне ўразіла, як прадстаўлены розныя тэхнікі, жанры і віды выяўленчага мастацтва. Я б хацела звярнуць увагу на пытанні, якія, як мне падаецца, актуальныя не толькі для нашых краін, а і для ўсяго свету. Уразіла тэматыка твораў, якія звяртаюцца да штодзённых і, як гэтая штодзёнасць рэпрэзентуецца. Але ў той жа момант мы яшчэ адчуваем уплыў савецкага часу».

Як заўважыла спадарыня Эгле, беларускія мастакі закранаюць тэмы міжнароднага значэння і робяць гэта на дастаткова добрым узроўні, але наша гісторыя «ідзе за намі па пятах».

Уладзімір НАЗАНСКИ, мастацтвазнаўца, куратар Музея сучаснага мастацтва Эрарта (Расія, Санкт-Пецярбург):

«Сабраць вялікую разнастайную выстаўку, у якой прысутнічалі б розныя мовы сучаснага мастацтва, а таксама традыцыйныя работы было вельмі складана. Мы з цяжкасцю знаходзілі кансэнсус, таму што дыпламаў мала, а работ, якія заслугоўваюць увагі, нашмат больш. Хачу адзначыць, што ў Мінску добрая пластычная школа. Амаль усе скульптары далі якасны прафесійны матэрыял. Мне была цікавая ўся скульптура на выстаўцы. Добрая традыцыя назіраецца і ў графіцы. Здавалася б, такая прашаючая справа: друкаваная графіка, абсалютна некамерцыйны стандарт. Тым не менш

шэраг аўтараў я адзначыў, некаторыя з іх працуюць у традыцыйных пазіцыях экспрэсіянізму, неэкспрэсіянізму.

Мастацтву важна быць патрэбным. Гэта ствараецца не толькі дынамікай тых ці іншых дамінуючых стандартаў, укаранёных у свядомасць праз масмедыя. Важна, каб мова мастацтва стала мовай зносінаў, каб гэта не была чарада модных поз, гульніяў. Мастацтва павінна дапамагаць чалавеку разабрацца ў пытаннях, хто ён, навошта існуе. Як бы ні развілася адцягнёная свядомасць на аснове візуальных вобразаў, важныя пластычныя традыцыі. Рамяство неабходна, і добра, калі яно захоўваецца, але і выдатна, калі шмат арт-гульні, дасціпнасці».

Уладзімір Назанскі вельмі выразна адзначыў высокі ўзровень пластычнай і графічнай школы ў Беларусі, пры гэтым не спрабаваў зводзіць сваё меркаванне да вострай сучаснай праблематыкі твораў. Ён разглядаў беларускае мастацтва з пазіцыі глыбокай пашаны да аўтэнтчнасці, разумеючы, што шмат у чым мае справу з уплывам савецкага ладу:

«Мы бачым тую рэальнасць, тую традыцыю, тую дакументальнасць, якая паказваецца фактамі. На міжнароднай мове цяпер гаворыць мноства мастакоў, а беларусы тым і цікавыя, што адрозніваюцца сваёй інтанацыяй, сентыментальнасцю, мяккасцю. Варта падумаць аб сваёй аўтэнтчнасці і не імкнуцца быць у адзінай шарэнзе. Я не выключаю значнасць новых тэхналогій, новых мастацкіх моў, уключаючы інтэрнэт-арт і відэаарт. Важна пры гэтым у імкненні развівацца не страціць сваю ўнікальнасць».

Мова мастацтва можа падыходзіць для сучаснага contemporary art, але ў кожнага народа абавязкова ёсць свая праблематыка, свае падыходы да выяўлення. Чалавек з дзяцінства ўбірае ў сябе, нібы губка, адмысловыя інтанацыі менталітэту і традыцыі. Таму мы маем справу з рэфлекторным зваротам да рэалій беларусаў у творчасці шматлікіх мастакоў. Не варта заглушаць уласцівасць адлюстравання навакольнага свету, але і не варта прымушаць да гэтага аўтараў. Калі мастак напоўнены беларускай культурай, мы ўбачым яе ў творах. Міжнародная мова, у сваю чаргу, уздымае праблемы, актуальныя для ўсяго чалавецтва, інакш ты не будзеш успрыняты. Чым больш мастацтва натуральнае і індывідуальнае — тым лепш.

Вольга БАЛАШОВА, мастацтвазнаўца, намеснік дырэктара па развіцці Нацыянальнага мастацкага музея Украіны:

«На выстаўцы вельмі шмат выдатных работ, створаных рамеснікамі, якія, тым не менш, не могуць пакуль што перайсці на іншы ўзровень — мастацкай рэфлексіі. Для гэтага існуюць падобныя выставачныя праекты — важна ўбачыць свае работы побач з работамі іншых аўтараў. Калі мы маем справу з куратарскім выказваннем — гэта пэўны тып аўтарскіх падыходаў, візуальная гісторыя. Тут я бачу свабоднае спалучэнне мастацкіх стратэгіяў — менавіта гэтым цікавы «Восеньскі салон». Нечаканае суседства дазваляе ўбачыць кантэкс, у якім існуюць беларускія мастакі. І тым выдатней, выразней становяцца тыя творы, якія дэманструюць тэхнічны складнік і інтэлектуальную працу, што стаіць за выказваннямі».

«Мы бачым тую рэальнасць, тую традыцыю, тую дакументальнасць, якая паказваецца фактамі. На міжнароднай мове цяпер гаворыць мноства мастакоў, а беларусы тым і цікавыя, што адрозніваюцца сваёй інтанацыяй, сентыментальнасцю, мяккасцю...»

Той зрээ, які мы ўбачылі, дэманструе, што некаторыя мастакі гавораць на міжнароднай мове. Калі мастак працуе ў напрамку contemporary art, ён гаворыць на міжнароднай мове, гэта не беларускае сучаснае мастацтва, а проста мастацкая мова. Тут галоўная праблема як для Беларусі, так і для Украіны ў тым, што гэтая мова герметычная, мы ў ёй не развіваемся, паколькі мала цікавімся тым, што адбываецца ў свеце. Таму не абнаўляецца мастацкая мова, якая выкладаецца ў ВНУ. Але ёсць індывідуальныя аўтары, якія змаглі пераадолець бар'еры, што існуюць».

Вольга Балашова, у адрозненне ад Уладзіміра Назанскага, разглядала беларускае сучаснае мастацтва выключна з боку сусветнай сучаснай мовы. Ключавым у яе выказваннях было будаўніцтва новага на аснове старога. Але, верагодна,

гэты працэс павінен зараджацца натуральнымі спосабам, з-пад дыктоўкі паўстане толькі яшчэ адна разнавіднасць постсавецкай мастацкай мовы.

Яро ВАРГО, мастацкі кіраўнік Галерэі НІТ ў Браціславе, галоўны куратар Галерэі MeetFactory ў Празе (Чэхія):

«Сёння быць мастаком складана. Мастацтва — гэта пра тое, як спрабаваць змяніць свет да лепшага, і пра тое, як змяніць сваё меркаванне пра свет. Я лічу, што мастацтва не павінна заставацца ў рамках галерэй, яно павінна з'яўляцца ў публічных прасторах».

Мне не хапіла на «Восеньскім салоне» ўзнятых пытанняў на тэму навакольнага асяроддзя. Мы кожны дзень адкрываем Інстаграм, Фэйсбук, бачым колькасць публікацый, прысвечаных тэме экалогіі. Мяне цікавіць гэтая тэма і пытанне, што павінна рабіць мастацтва ў сітуацыі забруджвання планеты».

Але ці з'яўляюцца яго словы праўдай на сто адсоткаў? Прыз сімпатый глядачоў на пятай выстаўцы-продажы «Восеньскі салон» атрымала беларуская мастачка Алеся Скарабагатая. Яе работа ўразіла глыбінёй і вобразнасцю: закранаючы тэму экалогіі, кожнаму з глядачоў мастачка прапанавала задацца пытаннем: Homo sapiens?

Адно з работ Яро Варго вылучыў як прыдатную для сінтэзу з гарадской прасторай. У свеце ўжо існуе тэндэнцыя «выхаду» мастацтва на вуліцы, і Беларусь у гэтым пытанні не саступае: штогод у Мінску праходзіць праект «Арт-астравы».

У якім жа кірунку рухацца маладому беларускаму мастаку? Каб беларускае мастацтва стала актуальным, аўтар павінен па-новаму зірнуць на гісторыю беларускага народа. Станаўленне не павінна быць зведзена толькі да пытанняў сусветнай мастацкай мовы. Беларускае мастацтва можа быць цікавым свету не толькі як частка contemporary art. Але над выяўленнем нацыянальнай мастацкай мовы на высокім узроўні, безумоўна, неабходна працаваць. Каб нацыянальнае мастацтва стала актуальным у свеце, беларускі мастак павінен перагледзець стаўленне да мастацтва і гісторыі».

Мастацкі праект, створаны намаганнямі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і асацыяцыяй «БелБрэнд», акцэнтую на гэтым увагу ў праекце «Vector»: без вытокаў, правільнага стаўлення да гісторыі беларусам не знайсці і мастацкую будучыню. Абапіраючыся на карані, мы ствараем сённяшні дзень і даём дарогу будучыні».

За два тыдні правядзення выстаўкі-продажу творчасці маладых мастакоў яе наведалі амаль 13 тысяч глядачоў. Тым не менш, неабходна яшчэ больш працаваць над папулярнасцю творчасці здольных беларускіх аўтараў, якія разумеюць нацыянальную гісторыю і ўмеюць гэта данесці глядачу, у тым ліку і замежнаму, без мудрагелістай канцэпцыі».

Нагадаем, што міжнароднае журы — мастацтвазнаўцы, куратары і дырэктары мастацкіх інстытуцый — адзначылі прэміямі Дар'ю Сямчук, Андрэя Бусла (Hutkasmachnaa studio) і Наталлю Кацубу. Дыпламы атрымалі Дзмітрый Жаўноў, Сяргей Савіч, Раман Аксёнаў і Маргарыта Новікава. Будзем і далей пільна сачыць за беларускім сучасным мастацтвам, адкрываючы новыя імёны».

Настасся РЭДЗЬКА, фота аўтара

КОЛЕР ЖЫЦЦЯ

Грані творчасці Ганны Конанавай

Беларуская мастачка Ганна Конанава нарадзілася ў 1986 годзе ў Магілёве ў сям'і прафесійных мастакоў. Яе маці — Галіна Конанава (Лапцёнак), жывапісец, з гарадскога пасёлка Зялёны Бор Мінскай вобласці. Скончыла Рэспубліканскую школу-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве, аддзяленне жывапісу Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Двойчы ўзначальвала Магілёўскае аддзяленне Беларускага саюза мастакоў. Працавала ў экспазіцыйным адзеле Магілёўскага мастацкага музея імя Паўла Масленікава. Прымае ўдзел у міжнародных, рэспубліканскіх, рэгіянальных выставачных праектах, конкурсах, сімпозіумах, пленэрах. Яе работы знаходзяцца ў калекцыях музеяў Беларусі, у прыватных калекцыях Беларусі, Расіі, Польшчы, Сербіі, Чарнагорыі, Ізраіля, Англіі, Францыі, ЗША. Бацька — Уладзімір Конанаў, скульптар, нарадзіўся ў вёсцы Дунайка Белгарадскай вобласці. Таксама скончыў Рэспубліканскую школу-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве, БДТМІ. З 1981-м ўдзельнік розных мастацкіх выстаў і праектаў. Працуе ў манументальнай і паркавай скульптуры, выкарыстоўвае самыя розныя матэрыялы: бронзу, камень, дрэва.

Ганна Конанава, як і яе бацькі, у 2005 годзе скончыла Гімназію-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. У 2011 — аддзяленне жывапісу Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, магістратуру, аспірантуру, абараніла кандыдацкую дысертацыю. У 2015 годзе стала сябрам Беларускага саюза мастакоў. Сёння Ганна Конанава выкладае ў БДАМ і з'яўляецца дэканам мастацкага факультэта.

З самага ранняга дзяцінства мама знаёміла Ганну з творчасцю. Дзяўчынка ў літаральным сэнсе вырасла пад мальбертам. Пакуль маці стварала свае палотны, дзяўчынка ўважліва назірала і вучылася. У Ганны быў уласны маленькі мальберт. Наглядзеўшыся, як працуе мама, Ганна спрабавала пісаць сама. Бацькі дасюль захоўваюць першы твор сваёй дачкі. Яна напісала яго, калі ёй не было і двух гадоў: абстрактны з каларыстычна, танальна выяўленымі спалучэннямі фарбаў. А ў шэсць гадоў у Ганны з'явілася серыя партрэтаў на кардонах памерам 70×90, 60×80.

Сёння Ганна Конанава разважае:

— Бацька ў меншай ступені паўплываў на маю творчасць. А вось маці... Мы з ёй розныя па жывапіснай культуры. У мяне ўсё ж такі культура мазка больш відавочная і больш адпавядае рашэнням акадэмічнай школы ў традыцыйным разуменні. Але мяне заўсёды ўражвала маціна разуменне каларыту, таму што яна не баіцца яркага колеру. Яркія работы на самай справе рабіць вельмі цяжка — складана зрабіць так, каб яны не былі плакатнымі, каб захоўваўся жывапісны густ...

У студэнцкія гады Ганна аддавала перавагу партрэтнаму жанру, сёння — пейзажу. Любіць спалучаць нацюрморт з аніمالістычным жанрам або нацюрморт — з пейзажам.

А ў партрэтах Ганны Конанавай адчуваецца жывая сувязь паміж мастаком і партрэтаваным. Гэтую сувязь вызначае асаблівы падыход да натуре, імкненне паказаць душэўныя якасці.

Многія творы Ганны Конанавай маюць адметную імкліваю рытміку і падобныя па каларыце. Часцей

за ўсё пераважаюць адценні чырвонага, у які мастачка бясконца ўлюбёная. І, падобна, пачуццё гэта ўзаемае. Бо чырвоны паддаецца ёй і пакорліва прымае пераўвасабленне ад аднаго адцення да іншага. Работы Г. Конанавай сакавітыя, святлоценныя кантрасты спрыяюць глыбокаму раскрыццю зместу («Танец», «Восенскае танга», «Гранатавы гук»).

Чырвоны колер нездарма так вабіць мастачку. Г. Конанава — вялікая прыхільніца гарахага іспанскага танца фламенка. Ганна з дзяцінства займалася ў танцавальных гуртках, студыях. А ў студэнцкія гады захаплялася бальнымі танцамі. Але бальныя танцы — парныя, і цяжка знайсці партнёра з такой жа ступенню захапленасці і з такім жа жаданнем развівацца. У фламенка ўсё залежыць ад цябе самога. Ганну прыцягвае філасофія танца, энергетыка. Вучылася ў такіх зорак, як Ла Труко, Наталля Конь, Пэдра Кордаба, Марына Клаўдыя, Еланда Эрэдья, Пэпа Малін, Урсула Марэна, Кармэн Ла Талегона, Чыкі дэ Херас і іншых. Сам танец адпавядае духу Ганны, яе тэмпераменту. Вось як Ганна Конанава распавядае пра свае дасягненні ў танцавальнай сферы:

— У Мадрыдзе я атрымала ўзнагароду, імкнуся штогод стажыравацца ў школе «*Amor de dios*» — вельмі вядомая школа: там выкладаюць зоркі сусветнага значэння, зоркі фламенка. У Акадэміі «*La truko*» я атрымала сярэбраную прэмію (першую прэмію тады атрымала іспанка). Для мяне гэта было вельмі пачэсна. Пры тым, што трэцяй прэміі не было наогул. Ганаруся гэтым, я не ўраджэнка той культуры. Лічыцца, што фламенка як мае быць можа танцаваць толькі іспанец. Значыць, ёсць нешта ў маёй душы з тамтэйшага разумення жыцця і светаадчування.

Рытмы фламенка, безумоўна, адлюстроўваюцца і ў жывапісных працах Ганны. Часта на палотнах мастачкі можна сустрэць котку дымчатага колеру. Ганна Конанава распавяла, што гэта Амелі, што жыла ў гаспадыні, у якой мастачка здымала пакой.

Яшчэ з часоў студэнцтва Ганна Конанава любіць наведваць розныя маляўнічыя месцы, натхняцца простымі рэчамі:

— Я пісала эцюд у дворыку, і выйшаў гаспадар дома, які я пісала, паглядзеў на работу: сонцам заліты дворык і часткова сонцам заліты дом. І ён сказаў: «Так выдатна! Нават у сваім доме жыць захацелася». А гэты дом стары, ам відавочна ўсрэдзіне не вяселькава. І вось чалавек убачыў сваё жыццё з паэтычнага пункту гледжання. Ён зараз жа, можа, забыўся пра гэты стан (звычайна ён не доўжыцца вечна, яго вельмі цяжка ў сабе захаваць)...

Найлепшая атмосфера для стварэння твораў, як прызнаецца Ганна Конанава, — адзінота ў добрым сэнсе гэтага слова. Мастачка інтраверт і любіць тварыць у адзіноце. Цалкам магчыма, што на гэта паўплываў перыяд навучання ў акадэміі, бо сваёй майстэрні ні ў кога са студэнтаў не было і на занятках усе пісалі ў агульнай аўдыторыі, дзяліліся ўражаннямі і атрымлівалі

Ганна Конанава «Сядзіба Якуба Коласа ў Акінчыцах», 2006 г.

асалоду ад тонкасцяў працэсу разам. Ганна Конанава прызнаецца:

— Калі вучылася ў акадэміі, марыла пра той момант, калі буду працаваць адна. Гэта пры тым, што ў мяне была выдатная група. Я вельмі люблю сваю групу і лічу, што па атмасферы гэта была на той перыяд ледзь не лепшая група ў акадэміі: па стасунках паміж калегамі, студэнтамі — адзін аднаго натхнялі. Але мне падабаецца працаваць адной.

Ганна Конанава падзялілася і сваім бачаннем крытыкі:

— Люблю разумную крытыку. Гэта можа быць чалавек, які ўбачыў, чаго не хапае для развіцця, што можна параіць, каб стала яшчэ лепш. Ці чалавек, які проста не бачыць цябе, з якім вы зусім не роднасныя душы, знаходзіцеся на розных полюсах.

Як выкладчык мастачка самааддана працуе са студэнтамі.

— Без стараннасці, без прагі мастак не атрымаецца. Таму, калі я працую са студэнтамі, калі бачу аддачу, гэта дарагога варта, вялікая радасць. Мне падабаецца заражаць мастацтвам, каб здабыць тыя інструменты, тое багацце, той бісер, які будзе потым узбагачаць творчасць канкрэтна гэтага студэнта, маладога мастака. Прафесійны педагог можа толькі накіраваць. Прымусіць быць мастаком неўма.

У кожнага мастака ёсць спёс фаварытаў, і Ганна Конанава назвала сваіх. У перыяд вучобы аўтар захаплялася творчасцю Канстанціна Каровіна, Валянціна Сярова, Віктара Мельнікава і Яўсея Майсеенкі. На дадзены момант ёй падабаюцца такія майстры як Рэмбрант, Карнэліу Баба. Вось як яна тлумачыць, чаму няпроста вызначыць сваіх куміраў:

— Вельмі складана, таму што іх шмат. Я пачынаю гартаць гісторыю мастацтва, і ў кожным перыядзе ёсць той, каго б я магла назваць. Морыс Дэні, Эдуар Вюяр... З сучаснікаў — Ілона Касабука, Уладзімір Тоўсцік, Віталь Цвірка, Галіна Конанава. Імя мамы зусім не суб'ектыўнае, не таму, што гэта мая мама, я яе вельмі цаню як прафесіянала. Яна мастак перахваласны і вельмі рэдкі жывапісец. Яна не ацэнена ў тым маштабе, які заслужоўвае.

На развітанне мне вельмі захацелася задаць Ганне Конанавай адно-адзінае пытанне:

— Што б вы пажадалі маладому пакаленню?

— Быць асобамі і шчыра любіць і шанаваць мастацтва. Усведамляць маштаб свайго выбару. Шчыра любіць яго. Гэта вельмі важна.

Ангеліна БУЦАР

«Маладзік», 1999 г.

ПРАСВЕТ Філасофскі рэалізм Ігара Марачкіна

У апошнія гады мастакі ўзмацняюць гучанне сваіх выставак і словам. Сама назва канцэнтруе ў сабе вобразную ідэю экспазіцыі жывапісу Ігара Марачкіна, якая ўрачыста адкрылася ў Глыбоцкім цэнтры традыцыйнай культуры і народнай творчасці. Яна сапраўды ўспрымаецца як «прасвет» у пахмурным восенскім надвор'і і ў той жа час споведзь аўтара, які праз свае творы апавядае «пра Свет» і пра сябе.

Мясціны гэтыя незвычайныя, тут калісьці крочыў ад вёскі да вёскі наш сляпны касмічны вандроўнік мастак Язэп Драздовіч. Цяпер тут праходзяць міжнародныя мастацкія пленэры яго імя, адным з удзельнікаў, арганізатараў якіх з'яўляецца і Ігар Марачкін. Ён з маленства разам з бацькамі вандраваў тут у пошуках унікальных узораў народнага мастацтва і маляваных дываноў «дзядзькі Язэпа», а потым дапамагаў у выданні альбомаў, каталогаў.

Выдатны мастак, дызайнер, выкладчык Ігар Марачкін, як сведчаць яго творы, усё жыццё прыслухоўваўся да мелодый роднай зямлі і... космасу. Так, чым больш абстрактнымі ўяўляюцца ягоныя творы, тым больш выразна гучаць у іх касмічныя рытмы. Трыпціх «Да нябёсаў» (1996) з гэтай серыі. І яшчэ практычна ва ўсіх палотнах мастака ўлоўліваецца нябесная пульсацыя, імклівыя парыў касмічнага ветру. Нават у азёрах, якія з такім шчырым

замілаваннем увасабляе мастак, люструецца тое самае паўнагучнае касмічнае неба... Хаця, калі вока і пэндзаль жывапісца спыняюцца на любых яму зямных мясцінах, у творах з'яўляецца таемная сцішанасць, якую хавае ў сабе звыклы для кожнага беларуса колеравы лад (трыпціх «Мае Барскі» (2002), «Свіран» (2003)). Праз вобразы-згадкі жывапісец запрашае і да ўяўнага падарожжа ў гісторыю («Барысаў камень» (2007), «Зямак у Ліве» (2007)). Усяго ў Глыбоцкім экспанавалася больш за дваццаць палотнаў.

У Ігара Марачкіна ёсць веснавыя пейзажы, ёсць «Экспрэсія колераў». Але больш за ўсё ў яго зімовых, восенскіх краявідаў, калі кожны прасвет успрымаецца як шлях туды, вышэй за хмары, калі пануюць сцішанасць і роздум, калі нават у слямянай канструкцыі бачыцца «Касмічны павук» (1997).

Арганізавала выстаўку кіраўнік Глыбоцкага народнага клуба майстроў «Крыніца» Святлана Кавальчук.

На вернісажы наведвальнікі не толькі з захапленнем выказваліся пра асобныя творы Ігара Марачкіна, пра яго цудоўныя чалавечыя якасці, чулаць, далікатнасць, але і вызначылі стыль ягонай творчасці — філасофскі рэалізм. Гэтая выстаўка сапраўды стала для мясцовых людзей «Прасветам», не толькі да неба, але і да ўласнай душы.

Галіна БАГДАНОВА

Мігатлівы розум

Прагон перад прэм'ерай, якая можа не адбыцца

Пасля шматлікіх даволі ўдалых п'есаў беларусы таксама вырашылі ўзяцца за п'есу «Вецер шуміць у таполях» і паспрабаваць увасобіць яе на нашай сцэне (пакуль найбольш паспяховай лічыцца п'есаўка ў тэатры імя Яўгена Вахтангава). Але рэжысёр і выканаўца галоўнай ролі Георгій Ваўчок зазначае, што сутыкнуўся з «безупыннымі цяжкасцямі», іншымі словамі — з фінансавымі праблемамі. Падобна да сітуацыі, калі нават плённая праца энтузіястаў патрабуе дапамогі з боку. Ці атрымаецца?

Аўтар п'есы «Вецер шуміць у таполях» — Жэральд Сіблейрас — у Англіі атрымаў прэмію Лоўрэнса Аліўе, а ў Францыі — прэмію Мальера. Выбар рэжысёрам менавіта гэтага твора абумоўлены не столькі вечнасцю тэмы, хутчэй — яе надзённасцю для беларускага грамадства. Сам Жэральд Сіблейрас пазначыў жанр п'есы як гераічная камедыя. Уласна, у гэтым ключы і разгортваецца дзеянне спектакля.

1959 год. Тры героі — Густаў, Фернан і Рэнэ — ветэраны Першай сусветнай вайны. Дзівакоў, якіх вайна не пазбавіла ні пачуцця гумару, ні бадзёрасці духу, ні стойкай прагі жыцця, аб'ядноўвае адна фізічная тэрыторыя — прытулак для ваенных ветэранаў — і адна духоўная — тэрыторыя мары. Гэтая мара — збегчы з абрыдлага месца і перш-наперш дабрацца да ўзгорка, дзе стаяць прыгожыя высокія таполі, у якіх, без сумневу, гуляе лёгкі вецер. Вецер, што не можа не ўспрымацца як сімвал свабоды.

Так, задума празрыстая. Ёсць рэчаіснасць, больш чым

моташная і нудная, ёсць мэта збегчы з яе, таму справа — за ажыццяўленнем гэтых памкненняў, што ў п'есаўцы болей за ўсё адчуваецца дзякуючы велічнай музыцы і паўторам на пачатку і ў канцы радкоў «Безумству храбрых...». Гэта чарговы напамін пра тое, што герой на вайне не заўсёды можа быць героем у звычайным жыцці, асабліва ў сталым узросце, калі любога могуць палічыць састарэлым дзіцем. Між тым нават дэкарацыі і святло выстаўлены так, што ствараецца нейкі цяпліны асяродак, з якога не хочацца вырывацца ў пэўны час не толькі героям, але і глядачу: заўсёды ёсць шчымы асцяванне, што па-за межамі гэтай цеплыні і святла чакае пагроза, перш-наперш для фізічна слабых. Але гэта тая прынада, на якую купляем усе мы, калі нават час патрабуе змен.

Чамудрамабург абраў Першую сусветную, памяць пра якую зусім сціраў страшным вопытам Другой? Старыя так і называюць яе: «першая, наша з вамі», паколькі ў іх жыцці менавіта яна была галоўнай падзеяй. Падаецца, менавіта з-за даўнасці Першая сусветная вайна больш схіляе да вяслалага жанру. Памяць пра Другую — зусім іншая як для еўрапейцаў, так і для нашых суайчыннікаў. Дарэчы, у адрозненне ад расійскіх п'есаў, у беларускай версіі сталых герояў іграюць сталыя людзі, што ўжо не дазваляе ўспрымаць тое, што робіцца на сцэне, з лёгкасцю і вясласцю, як хацелася б.

Відавочна, п'еса не задаволіць звышчаканні і патрабаванні прыхільнікаў новых фармаўтаў і незвычайнай трактоўкі вядомых праблем — яна нацэлена на вырашэнне канкрэтных задач, у тым ліку

з'яўляецца чарговым зваротам да тых, хто апынуўся на ўскрайку жыцця. Тут можа аказацца хто заўгодна. Такім чынам, у п'есы ёсць шанц парадаваць даволі шырокую аўдыторыю, хоць пытанне ўзросту ў гэтай сувязі прынцыпова важнае: для кагосяці п'есаўка можа падацца даволі статычнай, месцамі зацягнутай і настраёва аднароднай, для кагосяці гэта — сукупнасць дыялогаў, якія закранаюць балючыя тэмы. І дыялогі хочацца слухаць, каб самім паверыць, што гэта не канец, што яшчэ ёсць шанц палюбавацца захадам, што не заганна спачуваць, любіць і жадаць.

Нягледзячы на дзяленне на некалькі сцэн, п'еса сапраўды ўспрымаецца як статычная і пазбаўленая яскравых канфліктаў, выразных дзеянняў і змены дэкарацыі, хоць рэплікі часам прамаўляюцца празмерна мітусліва, нібы акцёры баяцца не паспець зрабіць нешта важнае. На прарэдным плане — тры асобы, і кожная з іх па-свойму зразумелая і важная. Рэнэ Аляксандра Лупсякова — кульгавы арыстакрат з прамоі спінай, які амаль не выпускае з рук кніжку і падае кожную рэпліку як чытальнік-дэкламатар (што можа нават раздражняць). Густаў, якога сыграў Георгій Ваўчок, — саркастычны заклапочаны чалавек з крыху вар'яцкім позіркам. У Фернане Аляксандра Гусева адразу ж бачыцца ветэран, у якога застаўся асколак у галаве, з-за чаго ён рэгулярна траціць прытомнасць, размаўляе капрызным голасам і глядзіць ашклянелымі вачыма. Трэба сказаць, вобраз Густава сапраўды ўдаўся больш, чым іншыя: было заўважна, што выканаўца ведае, да якога выніку

імкнецца і якія чаканні яму хочацца апраўдаць.

Спектакль перапоўнены запалам, рэўнасцю адзін да аднаго, таемнымі мужчынскімі прызнаннямі і турботай з прычыны непрытомнасцей Фернана, пакутлівай чалавекабяззю і запаветным жаданнем Густава ўвайсці ў гісторыю і абражаным самалюбствам Рэнэ. У кожнага сваё мінулае, але іх няўхільна цягне адзін да аднаго. Яны абмяркоўваюць навіны, гамоняць, будуць фантастычныя планы, і іх нездароўе — толькі нагода для самаіроніі. Мінулае ва ўсіх траіх узнікае ў лёгкіх агаворках, ненадакучлівых успамінах, паўфразях. Як быццам згадваецца змяное жыццё.

Кожны з акцёрскага трыа знаходзіцца ў гульнявых адносінах са сваім героем і з партнёрамі, але ў героя, якога іграе Ваўчок, ёсць і яшчэ адзін партнёр — каменная статуя сабакі, з якой адбываецца асобная дзея. Уяўляецца яна герою жывой ці не? Артыст пераконвае: так, і падымацца на пагорак трэба разам з каменным сабакам. Вось і дарожны дзённік Фернана названы «Трое дахадзят і мігатлівы розум», хоць у іх кампаніі ёсць «цвярозы розум» — Рэнэ, які напачатку быў супраць не толькі першапачатковай ідэі падарожжа да Індакітая, але нават і да ўзгорка, куды, хутчэй за ўсё, ім усім так і не накіравана дабрацца. Адначасова спектакль адсылае і да твораў экзистэнцыялістаў, і да ўзораў тэатра абсурду, якія ў дыялогу вырашаюць: важная не свабода, а спроба вызвалення.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Месца калектыўнай памяці

Восенню ў арт-просторы «Ok16» адбылася прэм'ера спектакля «М.», створанага на перасячэнні паэзіі Вальжыны Морт, сучаснага тэатра і візуальнага мастацтва. Як можна было чакаць, атрымалася прыгожа.

Аўтары спектакля — рэжысёр Мікіта Ільчык і кураатарка Анастасія Васілевіч — гадавалі яго, як тую кветку, доўга і рупліва. Праца пачалася ў 2018 годзе падчас Летняй рэзідэнцыі Ok16 і працягнулася там жа на платформе Тэатра-майстэрні, што мае на мэце падтрымку маладых прафесіяналаў тэатра. Пунктам адліку для п'есаўцы стаў зборнік беларускай паэтыкі Вальжыны Морт «Эпідэмія ружаў». Дарэчы, «М.» стаў другім спектаклем, пастаўленым у Мінску паводле лірыкі Морт. Інтэрактыўная па спосабе ўздзеяння, мінімалістычная па сродках «Мова Х» эксперыментальнага тэатра «Галава-нага» грунтуецца на самым знакамітым вершы з таго ж зборніка «Беларуская мова», радкі з якога ўманціраваны і ў «М.». Але тут мы бачым нешта зусім іншае.

Цэла сцэнічнага тэксту аўтары спектакля з хірургічнай акуратнасцю сабралі з асобных частак твораў зборніка і зрабілі такі драматургічны калаж. Адабраныя радкі былі раздадзены чатыром персанажам — Маці (Святлана Цімохіна), Дачка (Кацярына Банькоўская), Хлопцу (Мікалай Верабей) і Бабулі (Наталія Бекетава). Выбудаваныя на падмурку

паэзіі, дыялогі ўтварылі ўмоўны сюжэт, але з-за аўтаномнасці паэтычнай мовы і аўтарскай думкі захавалі сваю маналагічнасць, адасобленасць. Таму некаторыя сцэны выглядаюць дзіўна: Маці і Дачка быццам бы сварыцца, аднак замест побытавай лексікі выкарыстоўваюць шматсэнсоўныя паэтычныя вобразы. Яны ўзнікаюць раптоўна, пазбаўленыя першароднага кантэксту, і напачатку ўспрымаюць іх цяжкавата. Так ствараецца атмасфера татальнай адчужанасці, ірэальнасці. Выглядае на тое, што кожны з герояў засяроджаны на сабе, камунікацыя паміж імі калі і адбываецца, то на нейкім метафізічным узроўні, што, між іншым, працуе на задуму.

Яшчэ адзін сродак яе ўвасаблення, бадай, не менш важны за вербальны, — сцэнаграфія. Мастак Аляксандр Адамаў стварыў у камернай прасторы сімулятанны ланцуг з пяці ўпісаных у невялікія квадраты лакацый. Большая частка дзеі сканцэнтравана ў цэнтральнай клетцы — загрузваным рэчамі памяшканні тыпу «бабушатнік» (і кухня, і гасціўня адначасова), дзе жывуць Маці і Дачка. Справа — пясочніца, дзе фізічна з'яўляюцца Дачка і Хлопец, прамаўляючы «Мы ж дзеці...», і сямейныя могількі, дзе Маці ў гэты ж час будзе прыбіраць магілу Бабулі («магілу над магілай памяці»). Эрас і Танатас, дзяцінства і скон у спектаклі ідуць рука аб руку, як і ў творах Морт, чый псеўданім у перакладзе з французскай азначае «смерць». Выкліканы ўспамінамі Маці прывід Бабулі, малядой, апранутай у нешта падобнае да

святочнага нацыянальнага строю, будзе з'яўляцца ў месцы, літаральна парослым былім. Ад «жылой» часткі дэкарацыі яго аддзяляе квадрат з бялюткай кафлі, амаль стэрыльны, калі б не распухлая ад пажоўклых паперак ці то архіўная справа, ці то бальнічная картка і тры негатывы фотаздымкаў, што нагадваюць рэнтгенаўскія.

Менавіта адсюль і пачынаецца гісторыя сям'і — гісторыя хваробы, што перадаецца з пакалення ў пакаленне па жаночай лініі і замыкае яе ў кола, бо лёс кожнага асуджаны на паўтарэнне. Гісторыя краіны, законсервавана па частках, законсервавана ў часе. Краіны, у якой кожны носіць сваіх прывідаў з сабой і бясконца размаўляе з імі, нават на ўзбярэжжы акіяна. Краіны, цэнтральнае тэлебачанне якой паказвае рэпартажы пра высокія паказальнікі працы Фабрыкі Слэз. Дарэчы, трансляцыя «тэлесюжэта» сталася шыкоўным рэжысёрскім ходам у кантэксце працы з паэтычнай метафарай. У скарбонку добрых знаходак можна дадаць настальгічнае хоўм-відэа, якое напрыканцы спектакля раскрывае яшчэ адно акенца ў свет генетычнай памяці і на кранальнай ноце завяршае апавед. Адзіны раз за спектакль рэзанула сых: калі ў сцэне блізкасці Дачкі і Хлопца, цікавай з пункту гледжання пластычных рашэнняў, вынайздзены Сяргеем Паярковым, зайграла песня «Перед сексом» расійскай групы OQJAV, што відавочна выбылася з агульнага лірычнага тону п'есаўкі.

Увогуле, спектакль «М.» стаў прыемным адкрыццём адразу з некалькіх

прычын. Як змястоўнае мастацкае вызначэнне пра постсаветскую рэчаіснасць, боль і цяжар мінулага, што перадаюцца ў спадчыну, родавую памяць, што захоўваецца жанчынамі. І як вынік супраць таленавітых твораў новай тэатральнай генерацыі. Аматарам сучаснай беларускай літаратуры і тэатра, ды проста ўсім рэфлексуючым асобам і эстэтам строга рэкамендуецца наведаць «М.». І ўзяць з сабой сваіх прывідаў.

Паліна ПІТКЕВІЧ

Жанравы калейдаскоп

ТОП-5 канцэртаў Белдзяржфілармоніі ў лістападзе

Вольфганг Амадэй Моцарт «Рэквіем»

1. У канцэрце, які адбудзецца 17 лістапада ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, прагучыць Рэквіем Моцарта ў рэдакцыі Роберта Левіна, амерыканскага піяніста і музыказнаўцы. Гэтая своеасаблівая трактоўка заўважна адрозніваецца ад версіі Зюсмайра, у якой «Рэквіем» выконваецца часцей за ўсё. Найбольш радыкальныя змены, унесеныя Левіным у структуру знакамітага твора, — гэта больш чым у два разы пашыраная фуга «*Hosanna in excelsis*», а таксама нанова складзеная фуга «*Amen*», заснаваная на дзвюх тэмах, якія ўтрымліваліся на нотным лісце з накідамі Моцарта да «Рэквіема», знойдзеным у адным з архіваў у 2-й палове ХХ стагоддзя. Гэтая версія — найбольш позняя рэканструкцыя моцартаўскага тэксту, створаная ў 1991—1994 гадах. Да гэтага часу яна выконвалася на тэрыторыі былога СССР аднойчы — а менавіта ў Мінску ў 2018 годзе.

17 лістапада на сцэну філармоніі выйдуча заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь «Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы» (галоўны дырыжор — Вольга Янум), ансамбль «Камерныя салісты Мінска» і адметныя спевакі: Дыяна Трыфанова (сапрана), Наталля Акініна (мецца-сапрана), Юрый Гарадзецкі (тэнар), Віталь Амбражэвіч (бас). За дырыжорскім пультам — Дзмітрый Зубаў.

«Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва»: Іаганэс Гефэрт

3. 19 лістапада адбудзецца канцэрт пад назвай «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва» ў выкананні Іаганэса Гефэрта — ззнамага нямецкага музыкі. Ён з'яўляецца адным з вядучых арганістаў сучаснай Германіі, а таксама прафесарам класа аргана і імпрывізацыі, загадчыкам кафедры пратэстанцкай царкоўнай музыкі ў Дзяржаўнай Вышэйшай школе музыкі горада Кельна.

Іаганэс Гефэрт нарадзіўся ў сям'і вядомага арганіста, дырэктара царкоўнай музыкі ў Боне, і пераняў найлепшыя традыцыі прафесіі свайго бацькі. У 1969—1972 гадах вывучаў царкоўную музыку ў Кельнскай кансерваторыі пад кіраўніцтвам доктара Міхаэля Шнайдэра, затым працягнуў навучанне ў Англіі ў выбітнага арганіста Нікаласа Кінастона.

З 1974 па 1979 год І. Гефэрт з'яўляўся арганістам і дырыжорам Аахенскага бахаўскага аб'яднання, заснавальнікам Фэстывалю «*Aachener Bachtage*». З 1978 года выкладаў у Вышэйшай школе музыкі імя Роберта Шумана ў Дзюсельдорфе. У 1980—1998 займаў пасаду дырэктара царкоўнай музыкі Бонскай *Kreuzkirche*, якая набыла ў гэтыя гады асаблівы аўтарытэт дзякуючы не толькі высокаму ўзроўню літургічнай музыкі, але і рэгулярным цыклам кантатна-аратарыяльных, камерных і арганых канцэртаў. У Боне І. Гефэрт стаў таксама галоўным арганістам гарадской канцэртнай залы «*Beethovenhalle*».

У 1991 годзе І. Гефэрт стварыў аркестр гістарычных інструментаў «Іаган Крысціян Бах — Акадэмія» для выканання араторыяў Баха і традыцыйнай царкоўнай музыкі ў старадаўніх храмах Германіі.

Сёння І. Гефэрт вядзе актыўную гастрольную дзейнасць, на працягу многіх гадоў выступае на арганых фестывалях у краінах Еўропы, а таксама ў Японіі, ЗША, Вест-Індыі, Паўднёвай Амерыцы. Запісаў больш за 25 пласцінак і кампакт-дыскаў. Праводзіць майстар-класы для маладых музыкантаў у Германіі і за яе межамі. З'яўляецца членам журы шматлікіх міжнародных конкурсаў арганістаў. Неаднаразова з вялікім поспехам выступаў у Беларусі — у Вялікай канцэртнай зале філармоніі і ў Сафійскім саборы ў Полацку.

Габрыэль Краітору і Хорыя Міхаіла

2. 18 лістапада пры падтрымцы Пасольства Румыніі ў Рэспубліцы Беларусь, Нацыянальнага радыё Румыніі і Нацыянальнага музея імя Джорджу Энеску ў Мінску ўпершыню адбудзецца канцэрт выбітнага скрыпача Габрыэля Краітору ў суправаджэнні вядомага піяніста аркестра румынскага радыё Хорыя Міхаіла.

Абодва музыкі з'яўляюцца выканаўцамі сусветнага ўзроўню, іх па праве лічаць найярчэйшымі прадстаўнікамі сучаснай румынскай музычнай школы.

Пачынаючы з 2008 года Габрыэль Краітору з'яўляецца адзіным выканаўцам, які мае права граць на скрыпцы «Сабор» працы Джузэпэ Антонія Гварнеры-дэль-Джэзу (1731 года), на якой граў сам Энеску. Гэтак жа права скрыпач атрымаў пасля нацыянальнага конкурсу, арганізаванага Міністэрствам культуры Румыніі і Нацыянальным музеям імя Джорджу Энеску.

Хорыя Міхаіл — адзін з самых вядомых румынскіх піяністаў сучаснасці. Ён выступаў з сольнымі канцэртамі ў Румыніі, Італіі, Англіі, Бельгіі, Францыі, Германіі, Ірландыі і ЗША, граў разам з вядомымі аркестрамі, такімі як *Toronto Symphony*, *Boston University Symphony*, *University of Illinois Symphony* і іншымі.

У праграме канцэрта 18 лістапада прагучаць творы Фр. М. Верачыні, В. А. Моцарта, Н. Паганіні, А. Дворжака, П. Чайкоўскага, Ч. Парумбеску, К. Сен-Санса, Г. Форы, Ф. Крайслера, Э. Блоха, М. дэ Фалья, Ё. Сука, Дж. Энеску.

Абанемент № 5 «Класіка — гэта класна»

4. 23 лістапада ў 15.00 пройдзе першы канцэрт з абанемента «Класіка — гэта класна» Дзяржаўнага камернага аркестра. Гэты абанемент з'яўляецца візіткай аркестра і створаны для таго, каб зацікавіць юных слухачоў класічнай музыкой сусветнага ўзроўню. Акрамя музыкі, у праграму абанемента ўваходзяць лекцыі, якія чытае дырыжор Дзяржаўнага камернага аркестра Яўгеній Бушкоў.

Музычная праграма першага канцэрта абанемента № 5 носіць назву «Жывыя малюнкi» і складаецца з твораў П. Чайкоўскага (перакладанне для струннага аркестра сюіты з балета «Шчаўкунчык») і М. Мусаргскага («Малюнкi з выстаўкі») ў аркестроўцы Ю. Тураўскага). Сваёй мэтай выканаўцы ставяць абудзіць фантазію гасцей Беларускай дзяржаўнай філармоніі, стварыць пры дапамозе музыкі карціны ў іх уяўленні.

«Джазавыя вечары ў філармоніі»: Шэрэні Уэйд

5. 29 лістапада ў Вялікай канцэртнай зале пройдзе імпрэза ў межах праекта «Джазавыя вечары ў філармоніі» — сольны выступ Шэрэні Уэйд. Шэрэні Уэйд пачала спяваць у 12 гадоў, удзельнічала ў шматлікіх праектах і конкурсах. Яна выступала ў Джазавай галерэі, *Zinc Bar*, *Dizzy Coca-Cola*, Лінкальн-цэнтры. Свой дэбютны альбом *Love Walked In* запісала і выпусціла ў 2010 годзе.

Уэйд была вакалісткай у многіх трыа, біг-бэндах, а таксама а ў джаз-філарманічным аркестры са 100 чалавек. Яе другі альбом — даніна павагі творчасці Джыла Скота-Херона, ён называецца *The Offering: The Music of Gil Scott-Heron & Brian Jackson*.

Уэйд таксама займаецца педагогічнай дзейнасцю: яна выкладае ў майстэрнях і музычных клініках, а таксама ўдзельнічае ў музычных конкурсах у якасці эксперта. Яна прафесар у музычнай школе Аарона Копленда ў Нью-Ёрку і выкладае ў праграме семінараў *Jazzmobile*. Акрамя гэтага, Шэрэні Уэйд вучыць падлегкаў у Цэнтры выканальніцкіх мастацтваў Нью-Джэрсі. Яна таксама выкладала ў джазавым лагерах Армстранга ў Нью-Арлеане Луі «*Satchmo*». «Мэта ў тым, каб дапамагчы кожнаму чалавеку набыць асноўныя навыкі, неабходныя для таго, каб стаць усебаковым музыкам, і пры гэтым развіваць свой запал да музыкі. Я цвёрда веру, што музыка здольная змяніць жыццё і самавыяўленне, можа прынесці пазітыўны супольнасцям на карысць грамадства і культуры», — кажа Шэрэні Уэйд.

Скарбонка Спадчыны

Фота: БелТА.

Асабістая майстэрня

ўнікальнага майстра Аляксандра Харкевіча з магілёўскай глыбінкі

Музыкі і майстры заўжды былі ў Беларусі асобамі адметнымі. Асабліва вылучаліся ўмельцы, якія стваралі музычныя інструменты. Невядома, як і калі склалася іх асабістая майстэрня, часцей за ўсё выраб інструментаў быў з'явай стыхійнай і рэдка перадаваўся з пакалення да пакалення.

Здаўна музыкаў запрашалі на вяселлі, радзіны, розныя вячэры. Папулярнасць народных інструментаў абаялася на мясцовыя традыцыі, таму на Магілёўшчыне самымі запатрабаванымі былі шумавыя, ударныя і духавыя інструменты, скрыпка і гармонік. У наш час на Кругляншчыне іх стварае таленавіты майстар з вёскі Ваўканосава Аляксандр Харкевіч, які вядомы далёка за межамі свайго рэгіёна. Дарэчы, размяняўшы восьмы дзясятка, ён па-ранейшаму жыве і працуе на сваёй малой радзіме.

Адраджаць і ствараць сваімі рукамі тое, што забыта, дазваляць маладому пакаленню ўбачыць вытокі народнай творчасці, бліжэй пазнаёміцца з самім працэсам рамяства — у гэтым для майстра заключаецца сэнс стварэння народных музычных інструментаў, а можа, і ўсяго жыцця.

— Яшчэ ў юнацкія гады Аляксандр Антонавіч зрабіў бубен — свой першы музычны інструмент, — распавяла дырэктар Круглянскага раённага Дома рамястваў Наталля Аніковіч. — Сур'ёзна гэтай справай пачаў займацца толькі з 1990 года. Вучыцца рамяству не было дзе. Ніхто з вясцоўцаў не памятаў, з якога дрэва рабілі дудкі, чым абцягвалі бубен. Аляксандр Антонавіч спадзяваўся на свае ўмелыя рукі, інтуіцыю і музычны слых. Майстар упэўнены, што любое дрэва іграе: трэба толькі пачуць яго спеў.

Больш як чатыры дзесяцігоддзі Аляксандр Харкевіч займаецца любімай справай. Надшоў час мець пераемнікаў. Пачынаючы з 2008 года, у майстра пачалі з'яўляцца вучні — настаўнікі Ваўканосаўскай СШ. Іх пакуль чацвёра, у тым ліку і сын Андрэй. Маладыя мужчыны старанна, па драбніцах, засвойваюць сакрэты майстэрства. І на-

стаўнік з задавальненнем дзеліцца ведамі, бо ўпэўнены: калі нікому іх не перадаць, то справа прыйдзе ў заняпад.

— Калі ў 1987 годзе ў Віцебску ладзіўся першы фестываль «Звіняць цымбалы і гармонік», Аляксандр Харкевіч стаў яго лаўрэатам і прадставіў каля 30 народных інструментаў, — зазначае Наталля Аніковіч. — Акрамя гэтага, Аляксандр Антонавіч — прызёр многіх раённых, абласных і рэспубліканскіх выставак, якія праходзілі ў межах фестывалю «Беларусь — мая песня». Гэта прызнанне не толькі яго высокага прафесіяналізму, але і творчага мастацкага стаўлення да кожнага зробленага інструмента. У 2008 годзе Аляксандр Антонавіч уганараваны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у намінацыі «Народная творчасць» за стварэнне самабытных мастацкіх твораў, актыўны ўдзел у выстаўках, конкурсах і фестывалях.

Усё жыццё Аляксандр Антонавіч — актыўны ўдзельнік мастацкай самадзейнасці. Любоў да народнай песні і музыкі паўплывала і на выбар незвычайнага хобі. У 1977 годзе пад яго кіраўніцтвам пры Замышканскім сельскім клубе быў створаны фальклорны ансамбль «Бяседачка». Сёння калектыў добра вядомы і па-за межамі раёна.

І сёння майстар не сядзіць без справы: ліштву на вокны вырабіць ці лубкі для збожжа змайструе. Вакол Аляксандра Харкевіча заўсёды пануе творчая атмасфера. У адной з залаў Круглянскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея працуе экспазіцыя, прысвечаная Аляксандру Харкевічу. Асабістае месца адведзена элементу «Тэхналогія вырабу драўляных музычных інструментаў майстрам А. А. Харкевічам з в. Ваўканосава Круглянскага раёна», які ў 2010 годзе атрымаў статус нематэрыяльнай гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі. Супрацоўнікі музея падчас экскурсій і музейна-педагагічных заняткаў «Драўляныя інструменты Кругляншчыны» знаёмяць вучняў мясцовых школ і гасцей горада з унікальнымі экспанатамі. Ёсць спадзеў, што іх стварэння будзе беражліва перададзена наступным пакаленням майстроў, неаб'явавых да агульнай нашай спадчыны.

Раіса МАРЧУК

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзясні Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жапа Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
14.11.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 942

Друкерня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3775

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.